

Møte torsdag den 13. januar 2011 kl. 10

President: Dag Terje Andersen

Dagsorden (nr. 42):

1. Interpellasjon fra representanten Kåre Simensen til justisministeren:

«Det er en voksende bekymring for utviklingen i kredittmarkedet, bl.a. ved at unges gjeld er sterkt økende. Vi ser at flere får inkassokrav og betalingsanmerkninger mot seg. Det kommersielle presset på unge i dag er sterkt. Handelen på nett er økende, og stadig flere tilbyr lett tilgjengelig usikret kapital til forbrukerkjøp med utsatt betaling og lett tilgjengelige kontanter til svært høy rente, opp mot 36 pst. Den lette tilgangen gjennom handel på nett medfører større grad av affekthandlinger, økt forbruk og økt sosialt press.

Hva kan gjøres for at tilbyderne i større grad ansvarliggjøres for konsekvensene av lettvinde tilbud om usikrede kreditter og kalkuleerte produkter med høye gebyrer og rentegevinst, eksempelvis gjennom at bankene og kredittinstitusjonene selv må ta regningen hvis de har lånt ut penger til personer som åpenbart ikke har økonomi til å betjene sine kreditter?»

2. Interpellasjon fra representanten Bent Høie til helse- og omsorgsministeren:

«Helseforetakene har i høst nylig tildelt avtaler til en rekke private helseleverandører. Innenfor flere områder er det blitt en dominerende aktør som har fått størstedelen av oppdragene. Etterlevelse av anskaffelsesregelverket er viktig, men ikke en garanti i seg selv for at det sikres et velfungerende marked. Innkjøp på velferdsområdet må sikre mangfold, valgfrihet, kvalitet, nærhet til tjenestene og forutsigbarhet for samarbeidspartnerne. Det er svært uheldig hvis den langsiktige konsekvensen av et anbud er at staten bidrar til at det ved neste korsvei ikke er et eksisterende marked. Da vil en kortsiktig økonomisk gevinst ved lav pris føre til monopoldanning og høy pris. Helseforetakenes innkjøpspraksis ser ut til både å føre til et dårligere tilbud til pasientene og på sikt dårlig ressursbruk.

Hva vil statsråden gjøre med dette?»

3. Interpellasjon fra representanten Peter Skovholt Gitmark til helse- og omsorgsministeren:

«Sluttrapporten fra det internasjonale Interphone-prosjektet ble publisert i mai i år. Hoveddelen av rapporten konkluderer med ingen økt risiko for hjerne-svulst, gliom og meningeom, etter ti års mobilbruk, bortsett fra hos «storbrukerne». Storbrukerne er de som har brukt mobil i minst 1 640 timer, tilsvarende minst en halvtime om dagen i ti år. Denne gruppen hadde 40 pst. økning i risiko for svulst på hjernen. Pressemeldingen fra Statens strålevern refererer kun hoveddelen av sluttrapporten, men i appendiksen rapporteres langt høyere risiko. Appendiks 1 viser 84 pst. forhøyet risiko for meningeom hos storbrukerne. Appendiks 2 viser 68 prosent forhøyet risiko for gliom hos dem som hadde brukt mobil i to–fire år,

og 118 pst. forhøyet risiko for dem som hadde brukt mobil i minst ti år.

Hva vil statsråden gjøre for å følge opp resultatene og beskytte befolkningen?»

4. Interpellasjon fra representanten Kåre Simensen til barne-, likestillings- og inkluderingsministeren:

«Forslaget til nytt forbrukerrettighetsdirektiv innebærer en større revisjon og sammenslåing av fire tidligere direktiver på dette feltet. I EU-kommisjonens forslag til forbrukerrettighetsdirektiv ønsker man full harmonisering i medlemslandene. Kommisjonens forslag omhandler alle typer forbrukerkjøp, både over disk og på Internett. De nordiske landene har sterke forbrukerorganisasjoner og sterk forbrukerlovgivning, som gir forbrukerne god beskyttelse.

Hva er den norske regjeringens posisjon overfor EU når det gjelder forbrukerrettighetsdirektivet, og hva gjør regjeringen for å sikre norske forbrukerrettigheter i forbindelse med behandlingen av det nye forbrukerrettighetsdirektivet?»

5. Referat

Presidenten: Representanten Linda C. Hofstad Helleland vil framsette et representantforslag.

Linda C. Hofstad Helleland (H) [10:01:22]: Jeg har gleden av å fremme et representantforslag fra stortingsrepresentanten Olemic Thommessen og meg selv om endring av lovverket for foreldrepenger ved barns død.

Presidenten: Representanten Line Henriette Hjemdal vil framsette et representantforslag.

Line Henriette Hjemdal (KrF) [10:01:55]: På vegne av stortingsrepresentantene Øyvind Håbrekke, Rigmor Andersen Eide og meg selv ønsker jeg å fremme et representantforslag om en forpliktende plan for å sikre forsyningssikkerheten for strøm og hindre fremtidige kraftkriser.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementmessig måte.

Sak nr. 1 [10:01:59]

Interpellasjon fra representanten Kåre Simensen til justisministeren:

«Det er en voksende bekymring for utviklingen i kredittmarkedet, bl.a. ved at unges gjeld er sterkt økende. Vi ser at flere får inkassokrav og betalingsanmerkninger mot seg. Det kommersielle presset på unge i dag er sterkt. Handelen på nett er økende, og stadig flere tilbyr lett tilgjengelig usikret kapital til forbrukerkjøp med utsatt betaling og lett tilgjengelige kontanter til svært høy rente, opp mot 36 pst. Den lette tilgangen gjennom handel på nett medfører større grad av affekthandlinger, økt forbruk og økt sosialt press.

Hva kan gjøres for at tilbyderne i større grad ansvarliggjøres for konsekvensene av lettvinde tilbud om usikrede kreditter og kalkulererte produkter med høye gebyrer og rentegevinst, eksempelvis gjennom at bankene og kredittinstitusjonene selv må ta regningen hvis de har lånt ut penger til personer som åpenbart ikke har økonomi til å betjene sine kreditter?»

Kåre Simensen (A) [10:03:48]: Det har den siste tiden vært fokusert svært mye på den økende gjelden hos norske husholdninger, og det med god grunn, og mange uttrykker bekymring for denne utviklingen. Dagens oppslag i VG bekrefter denne bekymringen. Til tross for det låner vi penger som aldri før. Tall fra november i fjor viser at norske familier skylder vel 2,1 mrd. kr. Mye av denne gjelden er forankret i boliger, men en stor del er forbrukergjeld – en altfor stor del, vil mange si.

Lav rente og høy sysselsetting gjør at de fleste i Norge klarer å styre sin personlige økonomi etter det gode gamle prinsippet om tæring etter næring.

Selv om de fleste takler sin personlige økonomi bra, registrerer vi dessverre en utvikling hvor stadig flere får problemer, og en god indikator på det er å se på antall inkassosaker og antall søknader om gjeldsordning.

Ifølge tall fra Finanstilsynet behandlet inkassoselskapene i første halvår i 2010 vel 3,4 millioner saker, som er en økning på over 200 000 saker sammenlignet med første halvår i 2009. Samtidig kom det inn ikke mindre enn 2,8 millioner nye saker til inkassoselskapene, eller 15 485 saker hver eneste dag. Jeg gjentar tallet: 15 485 nye saker hver dag, et tall som bare styrker den bekymringen mange gir uttrykk for. Men det er viktig å få fram at selv om antallet inkassosaker er svært høyt, så gjør de fleste opp for seg. Ser vi på antall søknader om gjeldsordning hos namsmyndighetene, har det økt med 24 pst. fra første halvår 2009 til 2010. Her er den største økningen i storbyene, hvor det i Oslo var en økning på 56 pst. i samme periode. Av den grunn er det forståelig at stadig flere ikke klarer å gjøre opp for seg. Det som gir en ekstra bekymring, er at gjeld og inkasso øker sterkt blant de unge. Tall fra SSB bekrefter denne utviklingen. Tallene viser at vi har hatt en økning på over 50 pst. de siste årene, samt at det i tillegg er registrert negative anmerkninger på til sammen vel 1 mrd. kr i aldersgruppene inntil 34 år. Det er alvorlig.

Dagens unge blir utsatt for et mye større kjøpepress enn da vi vokste opp. Vi hadde riktignok våre kataloger som vi bestilte varer fra, men dagens unge utsettes for kjøpepress på mange andre og annerledes arenaer enn det vi gjorde. Reklamens påvirkning kjenner vi til, enten vi møter den i kjøpesentrene, på tv eller i tidsskrifter. Men det nye er at Internett bringer «digitale kjøpesentre» med et uendelig vareutvalg rett inn i ditt hjem. Sosiale medier har produktreklame som er tilpasset din brukerprofil. Facebook er et slikt eksempel, og på såkalte rosa blogger blir du også utsatt for produktreklame. Og når du logger deg ut av disse tjenestene, møter du flere annonser som tilbyr deg å låne billige penger slik at du kan få finansiert produktene du fikk tilbud om på din pc. Og tar vi oss en tur i butikker på kjøpesentrene, møter vi pla-

kater med budskapet «Kjøp nå – betal om 3, 6 eller 12 måneder».

Vi har akkurat vært gjennom en tid hvor pengene virkelig satt løst mellom hendene våre, og hadde vi ikke penger, ble det løst ved svært så lokkende tilbud om billige penger: «Lån opptil 300 000 kroner uten krav om sikkerhet og kausjonister.» Det siste budskapet er den delen av annonsen som skal fange din og min oppmerksomhet for å ta kontakt med låneinstitusjonen. Denne type annonser er, etter det jeg kjenner til, ikke ulovlig, men det går an å stille spørsmål om det etiske ved og moralen i denne formen for markedsføring. Og vi vet at mange som er i en vanskelig gjeldssituasjon, ofte benytter seg av slike «drømmetilbud» med målsetting om at gammel gjeld da kan betales med ny kredittkortgjeld.

Jeg ble kontaktet av en gjeldsrådgiver i mitt hjemfylke som stiller seg spørsmålet om hvordan det er mulig at en person skal kunne få ti–tolv kreditter fra ulike selskaper – derav to–tre kreditter fra samme selskap – på nærmere 1 mill. kr uten å «eie noe». Jeg stiller det samme spørsmålet: Hvordan går det an? Jeg har ikke svaret, men jeg skulle ønske at vi kunne si at slikt ikke skal være mulig. Og vi har vel alle fått tilbud om økte rammer og nye kredittkort hver dag gjennom året. Det skjer til stadighet.

Jeg tror en slik sammenkobling av reklame og lånefinansiering bidrar til å danne kjøpepress allerede i en tidlig alder, og skaper et inntrykk av at penger er en tilbudsvare på lik linje med klær, foto osv.

Det må være lov å rette en pekefinger mot både kredittkortselskaper og kredittinstitusjoner som kjører en slik aggressiv markedsføring som vi registrerer skjer. Av den grunn er jeg veldig fornøyd med at forbrukerombudet varsler en gjennomgang av om dagens markedsføring er i tråd med markedsføringsloven.

For å få bukt med dette store problemet må det samarbeid til – fra det offentlige via våre forbrukerorganisasjoner til banker og kredittkortselskaper. Så er det viktig å få med den viktigste aktøren, nemlig låntakeren selv. Et hovedbudskap må være at de har et selvstendig ansvar for å forstå sine handlinger. Men mange trenger nok hjelp på veien, og da vil kunnskap være et sentralt tema. Å bidra til bevisste og kompetente forbrukere er derfor et viktig mål i regjeringens forbrukerpolitikk.

Det er fint å registrere at noen banker også bidrar til et kunnskapsløft overfor de unge. Jeg er kjent med at Nordea bank tilbyr reklamefritt undervisningsmaterieell til skolene, noe som jeg synes er veldig bra.

Det er ikke vanskelig å forstå at det å være gjeldsslave er problematisk. Tvangssalg av boliger, skilsmisser og psykiske lidelser er ofte noe som følger i kjølvannet. Gjeldsproblemer er en av hovedårsakene til at folk kommer inn under fattigdomsbegrepet. Og som oftest blir barna de største taperne når slikt skjer. Da er det ikke lenger noe som «bare» angår den enkelte – det blir etter hvert også et samfunnsansvar å hjelpe de involverte ut av en slik vanskelig situasjon.

Å få folk ut av en belastende gjeldssituasjon er en viktig del i arbeidet med å bekjempe fattigdom. Et av mange tiltak for bekjemping av fattigdom er bl.a. å minske de

økonomiske belastningene i forbindelse med tvangsinn-
drivelse av misligholdt gjeld. Dette har regjeringen tatt på
alvor.

Gebyret for utleggsbegjæringer er blitt kraftig redusert
i forhold til det nivået som den Høyre-dominerte regjerin-
gen Bondevik innførte og sto for. Det samme har skjedd
når det gjelder reduksjon i de kostnadene som skyldneren
kan bli ansvarlig for i tilknytning til inkassosaker. Begge
disse tiltakene er viktige bidrag for å gjøre hverdagen
lettere for dem som er i en vanskelig gjeldssituasjon.

Vi vet at kommunene etter sosialloven og gjeldsord-
ningsloven har plikt til å bistå personer som har gjelds-
problemer. Dessverre viser undersøkelser som Forbruker-
rådet har gjort, at dette tilbudet ikke fungerer i store deler
av Kommune-Norge. Slik bør og skal det ikke være.

Regjeringen har også skjerpet kravet i finansavtale-
loven som bl.a. omhandler frarådningsplikt som kredittgi-
vere har overfor låntakere. Jeg understreker at denne plik-
ten ikke bare gjelder å fraråde kreditt, men det er også
en opplysningsplikt om kredittavtalens innhold og conse-
kvenser. I 2010 ble denne plikten ytterligere skjerpet ved
at det skal kunne dokumenteres skriftlig. Dette tiltaket er
kanskje spesielt viktig overfor unge låntakere.

Alt dette er gode, forebyggende tiltak – spørsmålet er
om det praktiseres godt nok. Man kan jo spørre seg hvor-
dan et kredittselskap skal kunne foreta en kredittvurde-
ring på «5 minutter» eller innvilge lån via sms. Det bør
her sies at våre banker har en generelt god kredittvur-
dering, men man kan nok stille spørsmål ved det vi ser
enkelte kredittinstitusjoner og kortselskaper praktiserer i
markedet.

Problemstillingen som denne interpellasjonen omhand-
ler, er ikke et ansvar som den enkelte låntaker eller det of-
fentlige bør bære alene. Som nevnt skal vi ikke frata den
enkelte låntaker ansvaret, men jeg vil være tydelig på at
kredittinstitusjonene generelt i mye større grad enn i dag
bør bære en mye større andel av ansvaret for misligholdte
lån, som en konsekvens av deres til dels aggressive salgs-
og markedsføringsmetoder.

Det er mange tiltak en kan gjøre for å forsøke å dempe
denne utviklingen, og noe må gjøres. Jeg mener man bør
se på ytterligere tiltak til inkasso- eller gjeldsordningen
for å begrense sosiale og økonomiske konsekvenser for
samfunnet og den enkelte forbruker.

Videre bør en se på hvordan en kan bedre skyldneres
og kreditors muligheter for å komme til en utenrettslig
gjeldsavtale.

Man bør i større grad ansvarliggjøre finansbransjen
i form av valg av salgsmetoder og produktinformasjon
fra tilbyder – og ikke minst en bevisstgjøring av «god
forretningsskikk» hos tilbyder.

Fra det offentlige bør en legge bedre til rette for å kunne
tilby korrekt og lik informasjon overfor kredittinstitusjo-
ner. I denne forbindelse bør Stortinget se på innføring av
et felles gjeldsregister.

Mange frykter at denne negative økonomiske utviklin-
gen som vi ser blant unge, kan skape langtidsvirkninger
for en hel generasjonsgruppe. Det er alvorlig.

Vi har alle et ansvar. Og det ansvaret er etter hvert ikke

bare blitt en tung bør å bære for dem det gjelder, men det
er også etter hvert blitt en tung bør å bære for samfunnet
på mange områder.

Noe må gjøres for å stoppe den galopperende gjelds-
viklingen vi registrerer skjer blant unge voksne – det kan
ikke få lov til å fortsette. Jeg har nevnt noen få tiltak – det
finnes sikkert mange andre gode forslag. Jeg ser fram til
debatten.

Statsråd Grete Faremo [10:13:57]: Regjeringen har
som prioritet å redusere fattigdom. Det viktigste vi gjør for
å redusere og å bekjempe forskjeller, er at vi i Norge har
klart å holde ledigheten lav i en periode med finanskrise
og store utfordringer i den internasjonale økonomien. Det
er en av våre største seiere i nyere tid.

Å bekjempe forskjeller og redusere fattigdom hand-
ler samtidig om ulike tiltak på ulike områder for å be-
kjempe økonomisk ulikhet. Regjeringen har redusert ge-
byrer, sørget for en kraftig reduksjon i inkassosatsene,
styrket forbrukervernet mot gjeldsproblemer og styrket
forbrukerbeskyttelsen.

De senere årene har det vært en betydelig oppmerk-
somhet om kredittgiving både på nasjonalt plan og i EU-
regi. For å styrke forbrukernes rettigheter på dette området
har Stortinget, etter initiativ fra regjeringen, gjort flere
lovendringer, senest våren 2010 ved gjennomføringen av
forbrukerkredittdirektivet i norsk rett. Lovendringene tar
sikte på å forhindre at forbrukerne havner i gjeldsproble-
mer de ikke vil være i stand til å håndtere. I tillegg har det
vært viktig for regjeringen å påse at regelverket etterlevs
i praksis. Her har Finanstilsynet og forbrukerombudet en
sentral rolle.

Når det gjelder regler som skal hindre at forbrukere får
problemer med å tilbakebetale gjelden, vil jeg særlig nevne
bankenes frarådningsplikt, som gir bankene en plikt til å
fraråde kunder å ta opp kreditt hvis kundenes økonomiske
situasjon tilsier det. Etter initiativ fra regjeringen gjelder
frarådningsplikten nå også ved kredittkjøp. Videre vil jeg
framheve at vi har fått lovfestet en kredittvurderingsplikt,
og at det også er innført en forklaringsplikt ved inngåelse
av kredittavtaler. I tillegg kan jeg nevne at kredittinstitu-
sjonenes opplysningsplikt overfor kunden har blitt skjerpet
på alle stadier i kredittgivingsprosessen. Det er også inn-
ført en angrerett ved kredittavtaler, som gjør at forbrukeren
innen 14 dager kan gå fra avtalen uten begrunnelse. Ved
brudd på kredittgivernes plikter er det etter mitt syn også
flere adekvate og tilfredsstillende sanksjonsmuligheter.

Samlet sett har vi etter mitt syn et godt rammeverk for
kredittgiving, som går langt i å verne forbrukerne når de
inngår kredittavtaler. Det må imidlertid også kunne stilles
visse krav til den enkelte selv. Utgangspunktet må være
at den enkelte selv har et selvstendig ansvar for å vurde-
re sin økonomiske situasjon og for å vurdere om man har
økonomisk evne til å ta opp lån. Her kan økt kunnskap og
opplæring om økonomiske forhold være viktig. Det gjelder
særlig for de unge, som normalt har mindre erfaring med
låneopptak og hva dette innebærer. I den sammenhengen
nevner jeg at forbrukerombudet har et prosjekt for 2011
som gjelder kontraktsinngåelser blant unge over 18 år.

Som ledd i regjeringens arbeid med å redusere fattigdom har regjeringen tatt initiativ til flere tiltak som gjør det enklere for personer som havner i gjeldsproblemer de ikke kan håndtere. Regjeringen vil bl.a. beskytte disse menneskene mot for høye gebyrer ved tvangsinndrivelse av misligholdt gjeld. Med virkning fra januar 2007 vedtok Stortinget etter initiativ fra regjeringen å redusere gebyret for utleggsbegjæringer fra 2,1 ganger rettsgebyret til 1,85 ganger rettsgebyret i saker der det tas utlegg. Dette er betydelige reduksjoner i de sosiale gebyrene som ble innført og økt under den høyredominerte Bondevik II-regjeringen. Samlet betyr dette en nedgang i gebyrinntektene for staten på over 230 mill. kr.

Videre har regjeringen i 2010 også sørget for en kraftig reduksjon i de kostnader som skyldneren kan bli ansvarlig for ved den utenrettslige inndrivningen. For forbrukere er inkassosatsene redusert med mellom 20 og 50 pst., avhengig av størrelsen på kravet. For et krav på 2 500 kr er f.eks. satsen redusert fra 1 220 kr til 610 kr. Regjeringen har også vedtatt at det skal ta 14 dager lenger før inkassoforetaket kan bruke den høyeste maksimalsatsen for kravet. Dette gir skyldneren noe bedre tid til å gjøre opp for seg uten at kostnadene ved inndrivningen økes.

Kredittgiverne står ikke fritt ved markedsføringen av kredittavtaler. For det første pålegger finansavtaleloven kredittgivere å gi visse opplysninger ved enhver form for markedsføring av kreditt. Det skal bl.a. opplyses om effektiv rente, kredittkostnader, samlet kredittbeløp og kredittavtalens løpetid, og opplysningene skal samlet sett gi et riktig bilde av de vesentlige sidene av kredittavtalen. De omfattende kravene til opplysninger har bl.a. til formål å sette forbrukeren bedre i stand til å sammenligne og vurdere ulike kreditttilbud. Videre setter de generelle reglene i markedsføringsloven grenser for markedsføringen av kredittavtaler. Forbrukerombudet fører tilsyn med at markedsføringen er i overensstemmelse med lovgivningen.

For å sette forbrukeren i stand til å foreta en veloverveid avgjørelse bør vedkommende få alle relevante opplysninger om kredittavtalen før avtalen inngås. Kravene som stilles til kredittgiverens plikt til å gi kunden opplysninger før det inngås en avtale, er derfor skjerpet. Forbrukeren skal gis opplysninger bl.a. om samlet kredittbeløp, kredittavtalens løpetid, nominell og effektiv rente samt andre kostnader som vil påløpe i kredittforholdet.

Opplysningsplikten har en nær sammenheng med forklaringsplikten og frarådingsplikten. Etter at det nå er innført regler om forklaringsplikt, har kredittgiveren en plikt til å forklare avtalens innhold for forbrukeren. Forklaringen må gis på en slik måte at forbrukeren settes i stand til å vurdere om den foreslåtte avtalen passer til vedkommendes behov og økonomiske situasjon.

I forlengelsen av forklaringsplikten har man frarådingsplikten, som går ut på at kredittgiveren har en plikt til å underrette forbrukeren om at forbrukeren bør avstå fra å ta opp kreditten hvis hans eller hennes økonomiske evne tilsier det. Denne plikten har vi hatt en stund, men i 2009 ble frarådingsplikten utvidet slik at den nå også gjelder ved kredittkjøp. Videre er det i 2010 gjort enkelte endringer i bestemmelsen om frarådingsplikt med sikte på å

gjøre plikten mer effektiv. Etter endringene skal frarådingen både gis skriftlig og så vidt mulig også muntlig. I tillegg skal forbrukeren, der det på tross av frarådingen inngås en kredittavtale, ved signatur bekrefte at kredittgiveren har frarådet ham eller henne å ta opp kreditten. Formålet med å kreve forbrukerens signatur er å tydeliggjøre for forbrukeren at kredittopptaket i et slikt tilfelle skjer på egen risiko.

Når det gjelder hvordan frarådingsplikten i finansavtaleloven § 47 fungerer i praksis, har Finanstilsynet foretatt en uformell undersøkelse blant et utvalg låneinstitusjoner. Undersøkelsen tydet på at det i liten utstrekning blir frarådet mot låneopptak, men at det i stedet blir gitt avslag i de tilfellene der det er tvilsomt om forbrukeren har evne til å bære forpliktelsene.

I 2010 fikk vi også en lovfesting av kredittgiverens plikt til å foreta en kredittvurdering av forbrukeren før kredittavtale inngås. Vurderingen skal foretas på grunnlag av opplysninger som forbrukeren oppgir, eller fra relevante databaser. Dette sikrer at kredittgiveren får et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere om forbrukeren er i stand til å oppfylle sine forpliktelser etter kredittavtalen. Kredittvurderingsplikten har dermed en nær sammenheng med frarådingsplikten.

Jeg vil også nevne at Barne- og likestillingsdepartementet på anmodning fra Stortinget har fått utredet spørsmålet om opprettelse av et sentralt gjeldsregister. Å registrere gjeld vil kunne være et nyttig hjelpemiddel ved gjennomføringen av kredittvurderingsplikten. Utredningen har vært på høring og følges nå opp av departementet.

I 2010 ble det innført en bestemmelse om angrerett i finansavtaleloven. Forbrukeren kan innen en frist på 14 dager utøve angrerett og komme ut av avtalen uten å gi noen begrunnelse. Kredittgiveren kan som utgangspunkt ikke kreve andre kostnader enn selve kredittbeløpet med renter.

Ved kredittkjøp har Stortinget etter forslag fra regjeringen valgt å beholde kravet til kontantinnsetning. I tilfeller hvor varens kontantpris overstiger 20 pst. av folketrygdens grunnbeløp, noe som f.eks. ofte vil være tilfellet ved bilkjøp, skal 35 pst. av varens kontantpris betales kontant. Et slikt krav har til formål å verne forbrukeren mot uoverveide kjøp og også til en viss grad beskytte mot press fra en pågående selger som tilbyr å yte kreditt for å finansiere kjøpet.

Dersom kredittgiverne ikke overholder de lovpålagte pliktene, har man flere sanksjonsmuligheter både etter bestemmelsene i finansavtaleloven og etter de alminnelige avtalerettslige reglene om ugyldighet og revisjon, herunder avtaleloven § 36. Det kan bl.a. bli tale om å lempe på forbrukerens forpliktelser etter avtalen. Videre har Finanstilsynet og forbrukerombudet adgang til å gi pålegg om retting og til å ilegge tvangsmulkt ved brudd på finansavtalelovens regler om kredittavtaler.

Rene forbrukslån, som i stor grad gis uten sikkerhet, tilbys av både banker og finansieringsselskaper. Finanstilsynet har i flere år kartlagt omfanget av forbrukslån i et utvalg banker og finansieringsselskaper. Årsveksten var

2 pst. ved utgangen av andre kvartal 2010, og kun 0,3 pst. i andre kvartal isolert. Etter en periode med betydelig vekst i forbrukslån har veksten stoppet opp, og det kan tyde på at finansinstitusjonene og forbrukerne er blitt mer forsiktige.

Samlet sett mener jeg lovgivningen for å beskytte forbrukeren på dette området er god og betydelig videreutviklet gjennom de siste årene. Det er videre viktig å påse at finansinstitusjonene forholder seg til regelverket, og at dette følges i praksis. Samtidig synes problemene med tilbakebetaling av kreditt å være økende, særlig blant yngre låntakere. Dette tar regjeringen på alvor, og anser derfor den debatten som er reist i dag, som svært viktig.

Kåre Simensen (A) [10:24:29]: Jeg vil takke statsråden for en god redegjørelse, som etter mitt syn gir gode og betryggende svar på mange av de problemstillingene som jeg tok opp i min interpellasjon.

Det er alltid en vanskelig avveining hvor langt man kan gå i å definere hvem som har ansvaret når ting går galt – så også når det gjelder de problemstillinger som vi tar opp i denne interpellasjonen – spesielt fordi det angår så mange unge som er i starten på sitt voksenliv. Det er derfor forståelig at man får sympati for dem som har havnet i en vanskelig livssituasjon på grunn av dårlige økonomiske prioriteringer. Slik skal og bør det være – ganske enkelt fordi det er viktig å gi tilbakemelding på at vi bryr oss om dem som sliter, og at det offentlige kan være til hjelp for å få dem ut av hengemyra, som en stor gjeldsbelastning er. Vi vet alle at veien til fattigdom er svært kort i slike situasjoner.

Jeg synes statsråden redegjorde godt for hva som er gjort, og for hva som kan gjøres – bl.a. de tiltak regjeringen har gjort ved å forsterke lovverket på dette området, tiltak som nettopp kan bidra til å forhindre fattigdom hos dem som har en stor gjeldsbyrde.

Men til tross for sympati med dem det gjelder, mener jeg at det er viktig å være tydelig på at den enkelte også selv har et selvstendig ansvar for sine økonomiske handlinger. Det kan ikke presiseres mange nok ganger. Uten en slik forståelse vil veien ut av en gjeldssituasjon bli svært lang og kronglete.

Dessverre viser det seg at en slik forståelse sitter langt inne. Altfor mange får innvilget lån som de involverte parter burde vite ville forverre deres livssituasjon. Ofte skjer det fordi man føler seg tvunget til å kjøpe seg fri fra ubehageligheter ved å erstatte gammel kredittkortgjeld med ny kredittkortgjeld.

Til tross for at man gjennom lov pålegger kredittinstitusjoner både en opplysningsplikt og en frarådningssplikt, erfarer vi at noen kredittinstitusjoner ikke alltid følger lovens intensjon til punkt og prikke.

Av den grunn har jeg lyst til å spørre statsråden om det kan være aktuelt å innføre en regel om at bankene og kredittinstitusjonene selv må ta regningen hvis de har lånt ut penger til personer som åpenbart ikke har økonomi til å betjene sine kreditter. Videre vil jeg be statsråden si noe mer om det finnes sanksjonsmuligheter i lovverket når vi registrerer brudd på kredittgivers plikter.

Til slutt vil jeg nok en gang ta fram bekymringen som

ligger i den voksende gjelden som en altfor stor andel av befolkningen befinner seg i. Særlig bekymringsfullt er det at andelen er økende hos den unge befolkningen. Å starte sitt voksenliv med en stor gjeldsbyrde er svært utfordrende, og vi må alle, på hver vår arena, søke å forhindre at det skjer.

I den forbindelse har jeg lyst til å avslutte med nok et spørsmål til statsråden: Har regjeringen tanker om å iverksette andre tiltak som kan hindre en ytterligere økning av gjelden hos befolkningen, og da særlig overfor de unge voksne?

Statsråd Grete Faremo [10:27:43]: Dette er en viktig interpellasjon, og interpellanten stiller viktige oppfølgingsspørsmål, som jeg skal prøve å gi noen svar på.

Jeg mener vi allerede i dag har et godt regelverk som går langt i å beskytte forbrukere mot å ta opp mer kreditt enn de vil være i stand til å betjene – da spesielt gjennom bankenes frarådningssplikt, som jeg var inne på i mitt innlegg. Bankene har her også en plikt til å fraråde forbrukere å ta opp kreditt som kan være en for stor belastning for forbrukerens økonomi. Dersom bankene ikke overholder denne frarådningssplikten, er det ikke tvilsomt at dette kan føre til at forbrukerens forpliktelser etter kredittavtalen lempes.

Så vil jeg også minne om den plikten kredittgiveren faktisk har til å informere ikke bare muntlig, men skriftlig om frarådning og låntakers plikt til å signere om vedkommende likevel ønsker å ta opp lånet.

Det andre spørsmålet gjaldt hvorvidt det kan være aktuelt å innføre andre sanksjoner i lovverket ved brudd på kredittgivers plikter. Vi har nok, slik jeg vurderer det, i dag tilfredsstillende sanksjonsmuligheter – noen lovfestet i finansavtaleloven og ellers i de alminnelige avtalerettslige reglene og ikke minst avtaleloven § 36. I forbindelse med gjennomføringen av forbrukerkredittdirektivet ble dette spørsmålet grundig behandlet, og man kom da til at det ikke var behov for å innføre ytterligere sanksjonsmuligheter i finansavtaleloven. En innføring av ytterligere sanksjonsregler vil kunne skape uklarheter i forhold til annen lovgivning hvor det ikke er innført særlige regler.

Det vil for så vidt også kunne føre til ytterligere uklarhet. Men dette området synes jeg det er viktig at man har under oppmerksomhet.

Jeg tror fokuset på opplæring, på kunnskap – ikke minst hos de unge – om hvilke muligheter og ikke minst fristelser, nye salgskanaler, nye reklameframstøt og fristende tilbud innebærer, er viktig, og at det her er viktig for oss alle å sørge for at det er så gode rammer som mulig, men likevel under hensyn til at det må være den enkeltes ansvar også å ta ansvar for egen økonomi.

Stine Renate Håheim (A) [10:30:55]: I 2009 ble det opprettet 5,2 millioner nye inkassosaker i Norge. En fjerdedel av disse sakene dreier seg om unge under 25 år. Tallene forteller om en skremmende utvikling. Jeg har derfor også lyst til å takke interpellanten for å reise en veldig viktig debatt, og også takke statsråden for mange gode svar. Det er bekymringsverdig når flere pådrar seg gjeld som de

ikke greier å håndtere. Særlig gjelder det unge mennesker, fordi de er mer utsatte på finansmarkedet, har lavere inntekter og ofte mer usikre jobber.

Men så har jeg også lyst til å understreke at det er en vanskelig debatt med viktige balansegegarer, for det er nødvendig å si at alle har ansvar for egen økonomi. Det ansvaret må ligge til grunn. Vi har alle selv et ansvar for ikke å bruke mer penger enn vi har. Alle har også et ansvar for å ta de riktige valgene, men det personlige ansvaret må kombineres med politiske tiltak som styrker forbrukernes rettigheter og beskytter enkeltmennesket fra å bli utnyttet, ofte i en sårbar situasjon. Selv om mange av aktørene i bransjen tar ansvar og har etablert gode rutiner, kommer vi ikke unna at deler av bransjen er spekulativ i sin jakt på profitt, driver aggressiv markedsføring og tilbyr lån uten sikkerhet eller kausjon, lån på halvtimen per sms og ferdigutfylte søknader. Vi har vel alle opplevd – jeg har i hvert fall opplevd det flere ganger – å gå ned Karl Johan, der det løper folk etter deg med kredittkort, og de tar nesten ikke nei for et nei. Alt dette for å friste noen til å ta opp et lån som det kan bli vanskelig å betale ned, sånn at rentegaloppen starter og firmaene tjener store penger. Jeg ser derfor fram til, i likhet med interpellanten, Forbrukerrådets gjennomgang av markedsføringen. Det er det et behov for.

Jeg kan ha forståelse for at fristelsen kan være stor, særlig for mennesker som ikke alltid forstår rekkevidden av det de gjør. Derfor har det vært viktig for Arbeiderpartiet og de rød-grønne å styrke forbrukernes vern og rettigheter. Vi har styrket frarådningsplikten, innført forklaringsplikt, vi har lovfestet kredittvurdering og 14 dagers angrerett, og det er innført plikt til bl.a. å oppgi effektiv rente i all markedsføring av lånetilbud. Der Bondevik II-regjeringen innførte og økte usosiale gebyr for utleggsbegjæringer, har den rød-grønne regjeringen redusert gebyrene med 230 mill. kr. Det er ett av flere viktige tiltak for å bekjempe fattigdom.

Mange gode lover er innført av den rød-grønne regjeringen det siste året, men det hjelper ikke å ha rett dersom man ikke får rett. Derfor er også bl.a. retts hjelpsmeldingen – som nå skal rulles ut, om gratis juridisk bistand til flere – et viktig bidrag for at flere skal få rett, og at problemene blir løst på et tidligere tidspunkt. Jeg har også i denne debatten lyst til å gi ros til alle de frivillige som driver med gjeldsrådgivning i Juss-Buss, Gatejuristen, JURK og i andre organisasjoner.

Som på alle områder er forebygging det beste og mest effektive tiltaket. Her har vi virkelig en vei å gå. På slutten av fjoråret presenterte Dagens Næringsliv en undersøkelse som viste at bare halvparten av unge mellom 18 og 20 år faktisk vet hva rente er. Da sier det seg selv at forbrukslån og kreditt kan bli en kortkjøpt lykke. Det understreker viktigheten av forklaringsplikt og frarådningsplikt, men det understreker også viktigheten av bl.a. de målrettede kampanjene Forbrukerrådet har kjørt. Det understreker viktigheten av relevant matematikkundervisning og økonomifaget på videregående, men det er også viktig at ungdom får med seg en god dose fornuft hjemmefra.

Programmet Luksusfellen sier noe om viktigheten av å

løse problemene før de blir så store at de er uhåndterbare. Ifølge sosialtjenesteloven har kommunene forpliktelse til å tilby økonomiske råd og veiledning og hjelp til dem som sliter.

I 2009 gjennomførte Forbrukerrådet en undersøkelse som hadde et nedslående resultat. Bare 12 norske kommuner tilbyr god hjelp i den forstand at de har god informasjon på hjemmesidene, svarer raskt og tilbyr rådgivningstime innen to uker. Halvparten av kommunene svarte ikke på henvendelsen eller ga ufullstendige svar. Det er ikke godt nok. Kommunene kan ikke løse det problemet alene, men med økningen i sosialhjelpsutbetalingene er det også kanskje et hint til landets kommunepolitikere om at det å satse på gjeldsrådgivning på sikt kan gi kommunen sparte utgifter, og mange mennesker kan også spares for belastninger, bekymringer og problemer.

Karin Andersen (SV) [10:36:06]: Gjeldskrise er et meget stort problem for den som kommer oppi det, og ofte med et nesten ødelagt liv som resultat. Det er tap for kreditor. De eneste som kanskje tjener noe på dette, er inkassobyråer som kan sitte igjen med gevinst.

Regjeringen har gjort mye på dette området, og det er jeg veldig glad for. Vi har et veldig stort ansvar for å beskytte forbrukerne mot det kreditt- og forbrukerpresset som vi blir utsatt for nå. Det gjelder veldig mange gjennom både pushing av usikret gjeld og handling på Internett, der det også er helt umulig å få tak i hvem du har kjøpt varer fra. Hvis du har noe å klage på, eller du ikke kan betale regningen, betyr jo det at folk står i en helt annen situasjon nå enn de gjorde før. Ordningene vi skal lage, skal jo være slik at flest mulig skal kunne gjøre opp for seg. Det er målsettingen med det vi jobber med – ikke å frita noen for ansvar for egne handlinger, men å sette både kreditor og debitor i ansvarlig posisjon, og når man kommer i en slik situasjon, ha ordninger som gjør at flest mulig av dem kan komme ut av det og gjøre opp for seg.

Jeg er glad for det som har vært sagt her før om å vurdere markedsføringen, for jeg mener vi burde ha hatt et forbud mot markedsføring av usikret gjeld. Jeg vet at det er problemer med det i forhold til EU-retten, men jeg er i hvert fall glad for at vi skal gå nye runder for å se hvordan vi kan sikre at denne pushingen og markedsføringen av usikret gjeld kan dempes. Det andre er å gå gjennom hvordan kreditor kan ha et økt ansvar for usikret gjeld. Det mener jeg er veldig viktig, fordi en kreditor kan ikke gi kreditt til noen som åpenbart ikke kan ta imot det. Derfor er frarådningsplikten vi har innført, viktig. Det er jo hele begrunnelsen for at regjeringen nå vurderer et gjeldsregister, som jeg er veldig glad for at man gjør, for det er en mulighet til å håndtere dette på en bedre måte enn vi gjør i dag.

Det er også mange andre tiltak vi kan tenke på framover, f.eks. å vurdere eksplisitt et forbud når det gjelder videresalg av usikret kreditt – i dag er det mange kreditorer som slipper billig unna dette, de selger gjelda videre – og det er et prinsipp som et bredt flertall slutter seg til. Jeg er nok mer betenkt på det, men når det gjelder usikret gjeld, mener jeg at dette må vurderes om igjen. Kravet til egeninkasso, der gebyrene er enda lavere enn de er når

man får sendt dette inn i det andre systemet, ligger der, og det vil jo gjøre at den som gir en slik kreditt, vil vite at man må drive inn gjelda sjøl, og gjennom det kan være mer tilbakeholden.

Så har jeg behov for å si litt om offentlig sektor som kreditor, fordi jeg har jobbet med disse sakene i veldig mange år. I veldig mange tilfeller er det lettere å få med seg private kreditorer på avtaler som gjør at vedkommende kan greie å betale ned gjelda si, enn det er i en del tilfeller i forhold til offentlig sektor. Det kan jo være slik at det f.eks. er egenbetalinger til helsetjenester og medisiner som kan balle på seg til en svær gjeldsbelastning som folk ikke greier sjøl. Det kan jo være folk som er i en ekstremt vanskelig livssituasjon fra før. Det kan også være helt andre typer gjeld folk har til offentlig sektor. Men jeg mener det er et stort behov for å gå gjennom hvordan offentlig sektor håndterer disse sakene, ikke for at folk skal slippe å betale for seg, men for at de skal få betalingsplaner som gjør at de faktisk kan greie å betale. Nå i disse strømselskapene også blir oppfordret til å gå inn i avtaler der man deler opp regningen over tid, slik at det faktisk blir mulig for folk å gjøre opp for seg. Jeg tror at det er uhyre viktig at man har mest mulig av disse ordningene, for jeg tror det er veldig god læring i det, og det er stor fornuft i at det er slik. Da kan man ikke forlange at folk skal betale med penger som de faktisk ikke har. Det er da folk får panikk og igjen tar opp kortsiktig gjeld, som gjør at det går helt galt.

Jeg er veldig glad for at regjeringen nå vurderer nye tiltak, og jeg mener at det er behov for å jobbe videre med nye tiltak på dette området.

Kjell Ingolf Ropstad (KrF) [10:41:18]: Først vil eg nytte anledninga til å takke interpellanten for å ha teke opp eit viktig tema. Eg er glad for den debatten som har vore, med gode innlegg og gode innspel til ulike tiltak som kan gjerast.

Sidan i sommar har talet på nordmenn som har betalingsmerknader, auka med 26 000. Det er 17 000 fleire enn for berre eitt år sidan. Til saman har over 200 000 nordmenn nesten 30 mill. kr i ubetalte krav. Fem av seks av dei som ikkje gjer opp for seg, er menn, og gjennomsnittsalderen er 41 år. Det betyr at det er ei utfordring som ikkje berre gjeld unge, men som gjeld unge spesielt, som fleire har vore inne på, for nesten 19 000 unge under 25 år har no fått betalingsmerknad. Ofte kan det godt vere at det gjeld mindre beløp, men at så mange unge startar livet sitt med betalingsmerknad, er alvorleg. Det er 3 000 fleire unge under 25 år som er registrerte med merknad enn det var i fjor vår. Det viser jo at situasjonen har blitt verre, som fleire har vore inne på. For dei aller yngste er det nesten tusen 19-åringar som har fått merknader. Det er dobbelt så mange som for berre eit halvt år sidan.

Det viser at det er eit viktig tema, og eg er derfor glad for at fleire har vore engasjerte i temaet lenge. For Kristeleg Folkeparti sin del har me teke fleire ulike initiativ her i Stortinget for å hindre at fleire hamnar i gjeldskrise, men òg for å kome med tiltak for å hjelpe dei som har blitt gjeldsslavar. Det er viktig med eit lågterskeltilbod, enkle

hjelpemiddel, for dessverre ser ein at veldig mange dryger altfor lenge med å kome med dei små beløpa til å begynne med. Ein ser at det er rekningar som begynner å hope seg opp, og så veit ein ikkje heilt kva ein skal gjere. Det å kunne gå tidleg inn og hindre at det utviklar seg til eit problem, er noko av det viktigaste ein kan gjere.

For Kristeleg Folkeparti er det òg opplagt viktig å kunne bryte den onde sirkelen i begynninga, at ein kan sjå at dei som har begynt å få betalingsproblem, kan få hjelp og ikkje hamnar tilbake i den onde sirkelen. Derfor er kanskje det å rette tiltak mot unge, som interpellanten var inne på, ekstra viktig, fordi ein veit at når ein hamnar i ein slik sirkel, kan det vere vanskeleg å kome ut av han. Ein er kanskje heller ikkje klar over kor alvorleg det er å få betalingsmerknader. Det er først når ein prøver å oppsøkje banken og skal ha eit lån til bil eller hus, at ein ser at det ikkje er like lett å få det lånet som ein ville ha.

Derfor ønskjer eg å ta opp ein spesiell problemstilling med statsråden, fordi Kristeleg Folkeparti har teke initiativ til eit gjeldsregister, som Stortinget faktisk gjorde eit samrøystes vedtak om i 2007, eit vedtak med oppmoding om at ein skal gjennomføre eit gjeldsregister. I vedtaket ligg det at ein tek sikte på at det vil liggje føre ei endeleg vurdering i 2008. Så langt eg kan sjå, ligg ho ikkje føre. Tvert imot har eg sett tidlegare formuleringar frå departementet som seier at dei skal kome tilbake til det seinare. Det seinaste eg har funne, er at det skal kome våren 2010. Eg kan ikkje sjå det heller, men eg tek eit lite atterhald om at eg ikkje har klart å finne det. Men eg vil uansett be statsråden om å sjå på eit gjeldsregister, for det handlar jo om å få ein samla oversikt over kva for lån ein har. Då kunne f.eks. lån med pant i bil, hus osv. vere oppgitt, men når det gjeld dei som har lån utan pant, må dei forskjellige finanskredittinstitusjonane vere avhengige av å kunne stole på at låntakarane oppgir den faktiske informasjonen. Ein veit at det ikkje alltid blir gjort.

Det er eit personleg ansvar å forhindre at ein får slike utfordringar som eg snakkar om i dag. Men det er òg eit ansvar for oss som politikarar å kunne leggje til rette for at finansinstitusjonane – mange av dei ønskjer faktisk å gjere ein jobb for å hindre at menneske blir gjeldsslavar – òg kan ha den totale oversikten, og dermed kanskje lettare vil kunne seie nei. Så utfordringa til akkurat dette er gitt.

Samtidig vil eg berre takke Karin Andersen for å ha teke opp problematikken med det offentlege som kreditor. Det er ei alvorleg bekymring som eg deler, som eg er glad for at regjeringsspartia er opptekne av, og som eg håper statsråden vil sjå på. Eg håper òg at ho vil sjå på ein nettportal, at ein kan vere meir villig til å bruke gjeldsrådgiving frå dei frivillige organisasjonane, som gjer ein kjempeviktig jobb. Og så er eg glad for at fleire har vore inne på at ein skal sjå på den marknadsføringa som kredittkortselskapa driv med.

Gerd Janne Kristoffersen (A) [10:46:44]: Jeg vil berømme representanten Simensen for å ha satt en svært viktig sak på dagsordenen. Det er alvorlig når stadig flere ungdommer og andre med sårbar økonomi ender opp med inkassokrav og å få betalingsanmerkninger. Konsekven-

sene kan være langvarige og svært inngripende for den enkelte.

Ifølge Finanstilsynet lånte nordmenn til sammen nesten 45 mrd. kr til forbruk med bl.a. kredittkort i 2009. Det er en femdobling siden 1997. Langt fra all denne gjelden er imidlertid problematisk. For dem som bruker kreditt med vett – innenfor bæreevnen av sin egen økonomi – er det fint at kredittkortene, kredittkjøpene og forbrukslåne- ne finnes. De er nyttige verktøy for betaling i dagliglivet og kan være gode å ha når man virkelig trenger ekstra penger raskt, og man må finansiere noe som er helt uunnværlig, f.eks. når vaskemaskinen ryker. Da er kreditt ok – om man vet man kan betale tilbake.

Også i andre tilfeller kan det være lurt å bruke kredittkort. I en del tilfeller er bedre forbrukervern faktisk det beste argumentet for å bruke nettopp denne typen kort. Særlig ved netthandel er det lurt å betale med kredittkort. Det samme gjelder ved kjøp av ferie- eller flyreiser. Det er ikke denne gjelden som er problemet. Det er først når den type kredittkort og den type lån gis til folk som ikke kan betale tilbake de lånte beløpene, at problemene oppstår.

Finanstilsynet har i flere år kartlagt omfanget av forbrukslån i et utvalg banker og finansieringsselskaper. De siste årene har det vært en sterk vekst. For 2010 var årsveksten 2 pst. ved utgangen av andre kvartal 2010, men kun 0,3 pst. om vi ser andre kvartal isolert. Etter en periode med betydelig vekst i forbrukslån de siste årene er det med andre ord tegn på at veksten kan ha flatet ut. Det kan tyde på at både de som låner ut, og de som tar opp lån, er blitt mer forsiktige. La oss håpe det! Forbrukslån utgjør en liten andel av den totale gjelden i norske husholdninger, om lag 2 pst. Rene forbrukslån er altså i større grad et problem for dem som opptar slik gjeld, enn for samfunnsøkonomien som sådan. Men for dem som havner uti et kredittfinansiert økonomisk uføre, er det uansett alvorlig.

Derfor er det også gjort en rekke grep for å hindre at folk pådrar seg uhåndterlige mengder gjeld, slik som statsråden redegjorde for.

For det første er den som gir kreditt i dag, pålagt aktivt å fraråde kunden å ta opp lån eller kreditt når det er klart at personen ikke har økonomisk evne til å bære et lån. Advarselen skal også gis muntlig, og kunden må skrive under på at fraråding er gitt. Det er viktig at denne regelen følges opp, fordi den faktisk er ment nettopp å rette seg mot dem som ikke kan håndtere kredittlån. Mange unge finnes i denne gruppen.

Det er også strenge regler om markedsføring av kredittavtaler i dag.

I tillegg har Finanstilsynet innført retningslinjer for forsvarlig utlånspraksis for boliglån. Hovedkravene går på en grundig prosess, særlig for vurdering av betalingsevne, og lånet skal normalt ikke overstige 90 pst. av boligens verdi. Forhåpentligvis vil disse grepene bedre gjeldssituasjonen og den økonomiske sårbarheten – særlig for unge mennesker.

Likevel har vi utfordringer. Ifølge Finanstilsynet mottok inkassoforetakene over 2,8 millioner nye saker i løpet av første halvår 2010. Det er en oppgang på nesten 67 000

saker, eller 2,4 pst., sammenlignet med første halvår 2009. Det er ikke tidligere blitt innrapportert et så betydelig antall nye inkassosaker hos inkassoselskapene som i løpet av første halvår 2010.

Hvorfor skjer dette? Kanskje er det slik at det er økt aksept for å «leve det gode liv» på kreditt? Kanskje er det finansieringsselskapenes aggressive markedsføring? Kanskje har betalingsmoralen faktisk endret seg? Noen hevder det – særlig at den har endret seg blant ungdom.

Rundt 14 000 i alderen 20–24 år er registrert med betalingsanmerkninger. Kravene utgjør til sammen rundt en halv milliard kroner. Da må det skarpere lut til både når det gjelder opplæring av ungdommene selv, og når det gjelder finansieringsselskapenes opptreden. Man bør antakelig ha mer økonomistyring i undervisningen i skolen, men her har også vi som foreldre et ansvar. Flere må rett og slett bli flinkere til å lære barna sine grunnleggende privatøkonomi.

Og så må vi se på hvordan vi kan hjelpe folk ut av uføret. Kommunenes ansvar for gjeldsrådgiving må opp og fram, og vi kan vurdere nye spennende tiltak som f.eks. gjeldsrådgiving på nett.

Arild Stokkan-Grande (A) [10:52:05]: Aller først vil jeg i likhet med flere i salen takke interpellanten for en særdeles viktig interpellasjon og en god debatt så langt.

Det er viktig både for de enkeltpersonene det gjelder – det er tøft å starte livet med en stor gjeldsbyrde, og for mange ender det med ulykke – og det er viktig for samfunnet. Vi ser at vi til dels er dårlig forberedt på vårt møte med det moderne samfunn, og vi ser at det potensielt kan skape store klasseskiller i et moderne samfunn hvis vi ikke evner å manøvrere i det farvannet vi opererer i.

For mine besteforeldre var det nærmest utenkelig å ta opp gjeld når man skulle kjøpe noe – dette var barn i 1930-årene, ungdom under krigen, og i etableringsfasen under gjenoppbyggingen av landet. Det var en holdning hos den generasjonen som handlet om at man skulle tjene opp penger før man handlet de varene man ønsket seg. Ofte kunne det gå mange år hvor man drømte om forbedring av livsstandard og levestandard før man kunne realisere det.

Mens for mange av mine jevnaldrende er man vant til nesten ikke å rekke å ønske seg noe, før det står i stuen. Jeg hørte at før den julen vi nettopp har gått gjennom, var det mange barn som ikke klarte å komme på ting de ønsket seg i julegave, fordi de er vant til å få nærmest alt opp i hendene. Det er en utvikling i samfunnet som er formidabel i forhold til våre holdninger, i forhold til det å betjene egen økonomi og betjene gjeld.

Jeg tror at mulighetene for å gjøre noe med dette særlig handler om tre spor som egentlig alle har vært inne på. Det første er hva vi fra samfunnets side kan gjøre med lover, regler og plikter. Som vi hørte både fra interpellanten og statsråden, er det gjort særdeles mye. Kanskje har vi gjort så mye at vi begynner å nærme oss grensen for hvor langt politikken kan strekke seg før vi begynner å frata den enkelte ansvaret for egen økonomi. Men jeg tror det går an å gjøre mer når det gjelder pliktene til de selskapene som tilbyr kortsiktig lykke og enkel tilgang på penger,

særlig når det gjelder markedsføring. Det er gjort mye når det gjelder forklaringsplikt og frarådningsplikt, men det er jo en årsak til at vi nærmest må gå spissrotgang mellom de ulike tilbyderne på offentlige steder. Det er en svært lukrativ bransje vi snakker om, og det må reguleres.

Det andre er at vi må gjøre mer når det gjelder opplysning om rettigheter og hvilke farer som lurar, og der tror jeg kanskje skolen kan være en arena hvor man i større grad kan forberede de unge på den hverdagen de vil møte når de skal ta ansvaret for egen økonomi helt og holdent alene.

Men uansett hva vi gjør fra statens og samfunnets side, vil det alltid finnes useriøse aktører i bransjen, og det vil alltid finnes personer som kan falle for fristelsen. Derfor ønsker jeg at det i sterkere grad fokuseres på det personlige ansvaret vi faktisk har, og da særlig på foreldrenes ansvar. Når mange barn i dag opplever at de nærmest blir dyttet inn i forbrukerjaget, delvis av voksne personer rundt dem, hva gjør det med deres forhold til økonomi? Hva gjør det med deres forhold til det faktisk å ha råd til å kjøpe det de ønsker seg? Hva gjør det med oss som samfunn at vi stadig har en forbruksvekst og et ønske om en forbruksvekst, og et forbrukerjag? Jeg mener at en av de viktigste oppgavene voksne og foreldre har, er å beskytte barn. På samme måte som vi beskytter våre barn mot fysiske farer i trafikken, i bybildet og for øvrig, må det i dagens samfunn og i framtiden bli like viktig å forberede barn og unge på hva som kan møte dem i en moderne verden.

Så vi kan gjøre mye fra samfunnets side for å hjelpe folk som har havnet i uføre, men vi løser egentlig ingenting før vi får en høyere bevisstgjøring blant foreldre, blant voksenpersoner, i skolen og blant de enkelte unge selv. Først da klarer vi å få motvirket den trenden vi dessverre ser. Jeg føler at denne debatten har vært et viktig bidrag til å gjøre noe med det.

Kåre Simensen (A) [10:57:23]: Jeg vil først starte med å takke alle som har deltatt i debatten. Jeg synes vi har fått et veldig godt fokus og mange gode innspill på den problemstillingen som ligger i min interpellasjon.

Jeg har lyst til å starte med å kommentere noen av de innleggene som har vært. Jeg kan starte med de to siste – når det gjelder det med ansvaret rundt kjøkkenbordet: rett og slett å diskutere med våre unge de problemstillinger de unge møter ute i den virkelige verden. Vi har vel alle sammen vært gjennom en livsfase der man sto med lua i hånden hos banksjefen og ba tynt om lån, til man i dag møter aggressive selgere både på Karl Johan, i elektroboutikken, i møbelbutikken eller hvor det måtte være, som tilbyr kort – ikke nødvendigvis bare ett kort, men man sitter kanskje igjen med 10–15 kort i lommen hvis man virkelig takker ja til alle tilbudene.

Så dette med holdninger, diskusjoner og forståelse av det å møte en aggressiv og til dels materiell verden, er viktig å ta opp. Jeg synes også at blant fora for den type debatter er kanskje rundt kjøkkenbordet det viktigste stedet.

Så har flere vært inne på hvordan det offentlige opp-

trer i forbindelse med det å være kreditor. Jeg synes det er et godt poeng og det er et viktig tema å diskutere. Vi må ikke nødvendigvis bare se på det som skjer rundt oss, men jeg synes også det er viktig å se på hvordan vi selv opptrer når vi er i en slik situasjon. Den debatten imøteser jeg gjerne.

Representanten Andersen tar også opp et viktig poeng, og det gjelder det nye forretningsområdet som har blomstret i etterkant av den gjeldssituasjonen som har utviklet seg, nemlig videresalg av gjeldsfordringer. Det går ikke bare i ett ledd, men det går også i flere ledd, og dess lenger ut i leddene man kommer, vil jeg også tro at innkrevingsmetodene vil bli mer aggressive og på den måten også sette den som er i en gjeldssituasjon, i en mye, mye vanskeligere situasjon enn man var i. Jeg synes også det er viktig å påpeke den delen av det nye forretningsområdet, så her er det nok mange som bør gå i seg selv.

Jeg vil avslutte med nok en gang å takke for debatten. Jeg tror ikke dette er den siste debatten med dette temaet, men jeg håper i hvert fall at dette er en start på en diskusjon som kan gjøre livet lettere for mange som er i en særdeles vanskelig situasjon. Og, som jeg har sagt, vi har alle et ansvar, men kanskje det viktigste ansvaret er rundt kjøkkenbordet, for å starte der, for der tror jeg lærdommen trenger lengst inn i våre hoder.

Statsråd Grete Faremo [11:00:44]: Jeg vil også benytte sjansen til å takke interpellanten for å ha tatt opp dette viktige spørsmålet, og bredden i debatten viser hvor utfordrende det kan være for alle, ikke bare for ungdom, å navigere i en verden som bygger på elektronisk betaling, lett tilgang på kreditt og mange fristende tilbud.

Jeg har også lyst til å gjenta det jeg sa om at regjeringen har sett på spørsmålet om etablering av et gjeldsregister. Barne- og likestillingsdepartementet har utredet spørsmålet, og denne utredningen har nå vært på høring, og saken vil bli fulgt opp av Barne- og likestillingsdepartementet.

La meg også avslutningsvis oppsummere med at jeg tror vi har et godt rammeverk på området for kredittgivning. Som gjennomgangen har vist, har vi for det første en rekke bestemmelser som skal beskytte forbrukeren mot å ta opp lån som vedkommende vil få vanskeligheter med å betjene. I tillegg har regjeringen, som jeg også nevnte, redusert kostnadene forbrukeren kan ha og bli ansvarlig for ved rettslig inndrivning og inkasso, noe som i sin tur vil gjøre situasjonen enklere for personer som har fått gjeldsproblemer. Og regjeringen har også, og det er det flere som har pekt på at er viktig her i dag, vært opptatt av at regelverket på kredittområdet etterleveres i praksis. Her er særlig tilsyn med kredittinstitusjonene et viktig stikkord. Det er mange som har illustrert betydningen av å gi informasjon og spre kunnskap om økonomiske spørsmål på en god måte. Jeg må innrømme at jeg ble også veldig bekymret da jeg så oppslaget i media knyttet til hva ungdom egentlig vet om renter. Det sier noe om den kunnskapsutfordringen vi har på dette området. Her tror jeg vi alle ser at det er viktig å følge dette området nøye og også vurdere behovet for nye tiltak.

Presidenten: Dermed er debatten i sak nr. 1 avsluttet.

Sak nr. 2 [11:03:30]

Interpellasjon fra representanten Bent Høie til helse- og omsorgsministeren:

«Helseforetakene har i høst nylig tildelt avtaler til en rekke private helseleverandører. Innenfor flere områder er det blitt en dominerende aktør som har fått størstedelen av oppdragene. Etterlevelse av anskaffelsesregelverket er viktig, men ikke en garanti i seg selv for at det sikres et vel fungerende marked. Innkjøp på velferdsområdet må sikre mangfold, valgfrihet, kvalitet, nærhet til tjenestene og forutsigbarhet for samarbeidspartnerne. Det er svært uheldig hvis den langsiktige konsekvensen av et anbud er at staten bidrar til at det ved neste korsvei ikke er et eksisterende marked. Da vil en kortsiktig økonomisk gevinst ved lav pris føre til monopoldanning og høy pris. Helseforetakenes innkjøpspraksis ser ut til både å føre til et dårligere tilbud til pasientene og på sikt dårlig ressursbruk.

Hva vil statsråden gjøre med dette?»

Bent Høie (H) [11:04:39]: Bruk av anbud og, ikke minst, konsekvensene av bruk av anbud har vært et viktig politisk tema denne høsten. Det skyldes på mange måter resultatene av en del av de anbudsprosessene som har vært ute. I den debatten kan en av og til få inntrykk av at den politiske debatten dreier seg om man er for eller imot anbud. Jeg mener at det ikke er en debatt som bringer oss videre. Mitt klare inntrykk etter seks år med rød-grønn regjering er at det er relativt bred tilslutning i denne sal for at det å bruke anbud er nødvendig – ikke bare nødvendig, men også pålagt – på en del områder der det offentlige skal kjøpe tjenester av private.

Men anbud dreier seg om mye mer enn etterlevelse av anskaffelsesreglementet og lov om offentlige innkjøp. Å etterleve regelverket er selvfølgelig viktig og en selvfølge. Flere av de sakene som har vært oppe i høst, vil sannsynligvis ende i rettssystemet, der en vil få vurdert dette. Men det er ikke tema for denne interpellasjonen.

Etterlevelse av anskaffelsesreglementet og lov om offentlige innkjøp er nødvendig, men ikke tilstrekkelig for å ha en god innkjøpspolitikk fra det offentliges side, for hvordan en gjennomfører et anbud, er faktisk også et politisk spørsmål. Jeg mener at en del av de anbudene som de regionale helseforetakene har gjennomført i høst, er eksempler på at en gjennomfører anbud i blinde uten å tenke over hva en ønsker, verken som kortvarig eller langsiktig konsekvens av de anbudene man igangsetter.

Det er mange grunner til at det offentlige må være ekstra påpasselig når det gjelder både de kortsiktige og langsiktige konsekvensene av sin anbuds- og innkjøpspolitikk. Ikke minst på helseområdet er det viktig fordi det offentlige i realiteten er i en monopolsituasjon som kunde, og derfor er det offentliges innkjøpspolitikk helt avgjørende for hvordan dette området utvikler seg videre. Det finnes ingen andre alternative kunder enn det offentlige i dette

markedet. Helse er politikk uansett på hvilket nivå det dreier seg om.

Det betyr at resultatene av en anbudsrunde handler om veldig mye mer – om man kan tjene eller spare noen kroner i kortsiktig gevinst. Det handler om mangfold i tjenestene, det handler om valgfrihet, det handler om kvalitet, og det handler om nærhet til tjenestene. Alt dette er forhold som en må legge vekt på når en gjennomfører anbud.

Jeg vil bruke som eksempel to anbud som er gjennomført i høst, for å illustrere poenget med denne interpellasjonen. Det er Helse Sør-Østs anbud når det gjelder røntgen, og det er Helse Vests anbud når det gjelder behandlingstilbud til rusavhengige i Helse Stavanger-området. Jeg kunne også ha brukt mange andre eksempel som illustrerer akkurat det samme. Jeg kunne ha brukt som eksempel innkjøp av rehabiliteringstjenester. Jeg kunne ha brukt som eksempel anbud på psykiatri som rammer Oslo Hospital, og jeg kunne også ha brukt som eksempel andre anbud rundt omkring i landet, som hadde det samme innhold og samme konsekvenser.

Men for å gå tilbake til hva som må ligge inne i en gjennomtenkt strategi fra det offentliges side når en gjennomfører gode anbud som gir de resultatene som en ønsker i forhold til innbyggerne, så er det på markedssiden viktig at en som innkjøper sikrer at det også i framtiden er et vel fungerende marked.

Så til de to eksemplene: Helse Vest gjennomførte i Helse Stavanger-området et anbud knyttet til rusbehandling, som resulterte i at Rogaland A-senter ble nesten enerådende som leverandør av den type behandling, på bekostning av bl.a. Blå Kors' behandlingstilbud andre steder i samme område. Det betyr at neste gang Helse Vest skal gjennomføre anbud knyttet til rus i det området, vil det i realiteten bare finnes én privat ideell aktør, og det er Rogaland A-senter. Vel å merke var dette et anbud, men mange vil jo gjerne føre en diskusjon om det dreier seg om ideelle eller kommersielle aktører. Jeg vil presisere at dette anbudet var et begrenset anbud som kun omfattet ideelle aktører, men måten anbudet ble gjennomført på, skviser alle de andre ideelle aktørene ut med det resultat at neste gang Helse Vest skal gjennomføre et anbud her, er jeg overbevist om at Helse Vest kommer til å argumentere med at siden det bare finnes én privat ideell aktør, må Helse Vest bygge opp et offentlig tilbud til denne pasientgruppen, fordi de ikke vil ha én privat ideell aktør som dominerer dette området. Og hvorfor sier jeg det? Jo, fordi det er nøyaktig det en nå opplever i Helse Vest i Helse Bergen-området, der Bergensklinikkene er i den situasjonen som Rogaland A-senter vil være i neste gang det skal innhentes anbud i Helse Vest. Så får en jo spekulere i om dette er en bevisst strategi, eller en ubevisst strategi, men konsekvensene for pasientene er likevel like alvorlige.

Når det gjelder røntgen, la Helse Sør-Øst inn som forutsetning i anbudet at én av aktørene kunne få 80 pst. av markedet. Hva betyr det? Jo, det betyr altså at halve Helse-Norge, som Helse Sør-Øst utgjør, ender opp med å gi én aktør ikke 80 pst., men i dette tilfellet 78 pst. av markedet, og skviser dermed ut en annen stor aktør som tidligere hadde 60 pst., for å tjene noen små kroner i en kort perio-

de. Konsekvensen er at neste gang Helse Sør-Øst skal sette røntgen ut på anbud, er det altså ikke konkurranse mellom likeverdige aktører, og med det resultat at de små kronene som en har tjent disse fire årene dette anbudet gjelder, vil en veldig raskt tape i neste runde, både fordi en da kanskje vil være i en situasjon da en nesten har privat monopol, og også fordi eventuelle private aktører som skal inn i et så risikofyllt marked, er nødt til å prise den risikoen inn i anbudet. Noe annet ville jo være totalt useriøst. En ville ikke få med seg seriøse aktører på noe slikt.

I forhold til mangfold og valgfrihet ser en at det anbudet som en gjennomførte i Helse Sør-Øst når det gjelder røntgen, ikke bare ødelegger det markedet en har, men det ødelegger også mangfoldet og tilbudet til pasientene. Det blir færre steder der det blir mulig å få tilbudet, pasientene må reise lenger, og pasientene får mindre valgmulighet. Det blir et dårligere mangfold – dårligere valgfrihet for pasientene. Innen rusområdet er kanskje dette enda mer alvorlig, nettopp fordi Rogaland A-senter behandler sine ruspasienter på én måte – de har altså én tilnærming til pasientene – mens Blå Kors har en annen. Nå har ikke pasientene i Helse Stavanger den valgmuligheten lenger. Nå er mangfoldet vekk. Det betyr at også mange pasienter som før kunne ha blitt rusfri fordi de fant en behandling som passet for dem, nå sannsynligvis ikke vil bli rusfri, fordi de ikke kan velge en behandling som vil virke for dem.

Når det gjelder kvalitet på røntgen, er kanskje dette det mest spesielle anbudet som ble gjennomført i Helse Sør-Øst. I brevet til helseministeren der Helse Sør-Øst skal forklare anbudet som er blitt gjennomført, svarer Helse Sør-Øst at det ble lagt mest vekt på kvalitet. Det ble faktisk lagt 70 pst. vekt på kvalitet og 30 pst. vekt på pris. Men da kommer en jo til poenget: Helse Sør-Øst definerte i anbudet de ulike tilbudene til å ha lik kvalitet. Derfor var det som telte 70 pst., i realiteten null, og det som telte 30 pst., telte alt. Dette er en meningsløs måte å gjøre det på, og at Helse Sør-Øst våger å argumentere på den måten overfor helseministeren, er ganske overraskende, nemlig uten å fortelle hva som faktisk var årsaken til at en endte opp med den leverandøren som en gjorde. Altså, kvalitet telte null. Det samme gjelder for anbudet knyttet til rusbehandling i Helse Vest, der en f.eks. ikke tenkte på nærhet som en viktig kvalitet.

Ser en nå til det som er viktig, nemlig å ha forutsigbarhet for samarbeidspartnerne, må det offentlige opptre på en slik måte at det faktisk er samarbeidspartnere også i framtiden som ønsker å være en viktig leverandør av helsetjenester, som det offentlige er helt avhengig av – og at det finnes private som ønsker å levere.

Statsråd Anne-Grete Strøm-Erichsen [11:15:07]:

Det var stor politisk interesse rundt de offentlige anskaffelsene som ble gjort like før jul. Både Helse Nord, Helse Vest og Helse Sør-Øst gjennomførte anskaffelser. Jeg er glad for at representanten Høie ser at anbud ikke alltid er en perfekt måte å sørge for helsetilbudet til folk i Norge på. Når vi anskaffer tjenester fra private, er det viktig at vi gjør dette på en ryddig måte, slik at aktørene har til-

lit til prosessene, og ikke minst – det aller viktigste – at pasientene får gode tjenester.

Nå er anskaffelsene i hovedsak gjennomført, klagebehandlingen er avsluttet, og det er gjennomført enkelte tiltak for å avhjelpe utilsiktede virkninger. Jeg er glad for at vi fikk en løsning for Oslo Hospital som ivaretar pasientene på en god måte. Dette er en institusjon som mange har vært opptatt av, og som gir tilbud til pasienter som vi er svært engasjert i.

Representanten Høie er opptatt av at ensidig vektlegging på pris i anbudsrunder kan føre til monopoldannelse, og at det på sikt kan føre til dårligere kvalitet og stigende priser. Dette er en viktig problemstilling.

De regionale helseforetakene skal sørge for spesialisthelsetjenester til innbyggerne sine. Det skjer gjennom aktiviteten i helseforetakene og ved kjøp av helsetjenester fra private. Målet er å sikre et godt helsetilbud til alle. Jeg er opptatt av at vi skal ha en sterk offentlig helsetjeneste der sykehusene i hovedsak er eid og drevet av det offentlige. Jeg tror ikke at mer anbud og privatisering løser problemene i helsesektoren, men det er helt klart at private virksomheter og avtalespesialister er viktige og nyttige samarbeidspartnere. Det er også viktig at sykehus og helseinstitusjoner som er eid og drevet av frivillige organisasjoner, skal sikres gode vilkår gjennom avtaler med det offentlige.

På enkelte områder er det relativt stor bruk av private helseinstitusjoner. Dette gjelder særlig for opptrening og rehabilitering og på rusfeltet. Private institusjoner yter mer enn 60 pst. av den totale døgnkapasiteten innen tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelavhengige. Dette skjer gjennom avtaler med de regionale helseforetakene.

Regjeringen har vært opptatt av langsiktighet og forutsigbarhet for de ideelle institusjonene. Dette målet støttes åpenbart også av representanten Høie. Vi er vel likevel alle enige om at målsettingen ikke må trekkes så langt at det blir vanskelig å tilpasse seg endrede behov eller nødvendige endringer i tjenester. En slik utvikling vil ramme pasientene. De hensyn som ligger bak regelverket for offentlige anskaffelser, er for å ivareta kvaliteten i tjenesten og sørge for at vi gjør gode innkjøp til pasientenes beste.

De regionale helseforetakene må overholde regelverket for offentlige anskaffelser når de kjøper helsetjenester. De kan benytte unntaksbestemmelsene som gjelder ideelle organisasjoner, som Helse Vest har gjort f.eks. når det gjelder anskaffelser innenfor rusfeltet, men uansett gjelder regelverkets grunnleggende krav om konkurranse og likebehandling.

Tildelingen av avtaler skjer gjerne på grunnlag av kriterier som er definert på forhånd. Disse kriteriene er gjort kjent for alle interessenter og danner grunnlag for de private tilbud. Dette bidrar til forutsigbarhet og likebehandling. Det er vanlig at kvalitet vektet med 50 pst., pris med 30 pst. og tilgjengelighet med 20 pst. Kvalitet er oftest det viktigste kriteriet for å velge en tjenesteleverandør.

Regelverket for offentlige anskaffelser skal bidra til å sikre effektiv ressursbruk og lik behandling av alle leverandører. Derfor er det viktig å ivareta de hensyn som lig-

ger bak regelverket. Hensynet til de enkelte institusjonene kan ikke styre avtalene.

Når avtaler med enkeltinstitusjoner ikke blir videreført, skyldes det gjerne at institusjonen ikke leverer de tjenestene det er behov for. Andre årsaker er at tjenestene ikke har god nok kvalitet, eller at prisen er for høy sammenlignet med andre private leverandører. Det siste kan i noen tilfeller skyldes at enkeltaktører er for trygge på sin posisjon, og at de dermed tillater seg å prise tjenestene vel høyt.

Anskaffelsene som er gjort, har utvilsomt utløst effektiviseringsgevinster og – i enkelte tilfeller – også en klar kvalitetsforbedring. I Helse Vest har anskaffelsen på rusområdet ført til en vesentlig økning i polikliniske tjenester og i dagplasser. I tillegg er det etablert nye ambulante tjenester, og kapasiteten i det døgnbaserte tilbudet til rusmiddelavhengige har økt.

Både i Helse Nord og i Helse Sør-Øst har det skjedd endringer på rehabiliteringsfeltet, noe som også har påvirket kvaliteten i positiv retning. Også innenfor psykisk helsevern har omstilling av tilbudet til pasientene ført til omstilling av tjenestene hos leverandørene. Slik må det være. De private institusjonene må, i likhet med offentlig eide virksomheter, tilpasse seg en ny virkelighet som følge av endrede behov.

Helse Sør-Østs anskaffelse innen radiologi skal etter planen føre til 14 pst. flere undersøkelser i 2011, til en kostnad som ligger om lag på samme nivå som i 2010. Det er kanskje denne anskaffelsen Høie særlig er opptatt av i denne interpellasjonen, altså fra det som kom frem.

Helse Sør-Øst satte som særskilt krav at ingen leverandører skulle få mer enn 80 pst. av avtalevolumet innen radiologi. Hensikten var nettopp å ivareta konkurransehensynet. Det er vanskelig å bedømme om dette var et tilstrekkelig krav, siden markedet utvikler seg over tid. Men det er interessant å merke seg at Aleris Helse AS er kommet til som en ny aktør i Helse Sør-Øst i forbindelse med denne anskaffelsen. De ble sammen med Unilabs Norge AS og Røntgensenteret AS tildelt avtaler om kjøp av poliklinisk radiologi. Curato, som tapte anbudskonkurransen, har gått til rettslige skritt mot Helse Sør-Øst fordi de er uenige med Helse Sør-Østs tildeling. Dette tar jeg til etterretning. Jeg kan ikke gripe inn i en rettsvist mellom en privat tilbyder og et regionalt helseforetak.

Departementet har engasjert seg for å sørge for at innbyggerne, uavhengig av tilbyder, sikres nærhet til radiologiske tilbud med tilstrekkelig kapasitet. Ifølge Helse Sør-Øst vil Unilabs Norge AS vurdere å videreføre institutter på Lillestrøm og i Porsgrunn. Dette er forhold som jeg fortsatt vil følge opp.

Jeg tror ikke veien å gå er å konservere de bestående tjenestetilbudene – verken offentlige, ideelle eller kommersielle. Spesialisthelsetjenesten skal dekke befolkningens behov for tjenester innenfor de økonomiske rammer som Stortinget har gitt. Dilemmaet er at tilbudet aldri vil kunne dekke enhver etterspørsel av tjenester. Det må gjøres en faglig vurdering av tjenestenes innretning, og dette er de regionale helseforetakenes ansvar. Anskaffelsene må styres ut fra pasientenes og ikke tilbydernes behov.

Men vi må lære av de erfaringene som er gjort. Jeg tror at de tiltak som er iverksatt etter anskaffelsene, ikke minst i Helse Sør-Øst, bidrar til å løse mange utilsiktede virkninger, og – jeg har lyst til å legge til – at det er rimelig at vi nå evaluerer de anskaffelsesprosessene som er gjennomført, for å hindre uheldige konsekvenser ved fremtidige anskaffelser.

Bent Høie (H) [11:23:31]: Det var ingenting i svaret fra helseministeren om at man har tenkt å gjøre noen grunnleggende grep med helseforetakenes innkjøpspraksis for faktisk å hindre det som helseministeren kaller for «utilsiktede virkninger», men som jeg vil kalle åpenbare resultater av å gjennomføre dårlige anbudsrunder som ikke er gjennomtenkt på forhånd, og en konsekvens av at helseministeren åpenbart ikke styrer helseforetakene i retning av en innkjøpspolitikk som fungerer etter de politiske målsettingene som vi har satt opp.

Det helseministeren i realiteten gjorde rede for, er at som en konsekvens av dårlige anbudsrunder er helseforetakene i gang med å igangsette en del brannslukningstiltak for å hindre resultatene av de anbudene som de har gjennomført. En del av de brannslukningstiltakene er åpenbart på kanten, eller man kan i hvert fall sette spørsmålsteget ved lovligheten av dem. Det er veldig uheldig med tanke på hvordan dette skal utvikle seg videre.

Jeg tror ikke det er noen i denne sal som f.eks. ikke mener at det er ganske ok at det meste av røntgen- og laboratorievirksomheten i Norge foregår på gode, private røntgen- og laboratorieinstitusjoner. Jeg tror ikke det offentlige hadde klart å drive de institusjonene like bra til like god pris. Det er i hvert fall ingen andre som har foreslått noe annet på dette området, så vidt jeg har registrert. Da er det veldig uheldig når det offentlige opptrer på den måten som en gjør.

Det viktigste er uansett tilbudet til pasientene. Den 30. november stilte Sonja Irene Sjøli spørsmål til helseministeren om hvordan anbudet på røntgen i Helse Sør-Øst ville virke inn på både tilgjengelighet og ventetid, for helseministeren har i statsbudsjettet sagt at det er hennes mål å redusere ventetiden på dette området. Helseministeren svarte på det den 10. desember med å vise til Helse Sør-Øst, men det kom ikke noe svar på om en faktisk når målsettingen om å redusere ventetiden på røntgen for halvparten av landets befolkning. Jeg registrerer at helseministeren selv fant behov for å stille Helse Sør-Øst akkurat det samme spørsmålet noen dager etter at hun hadde svart representanten Sonja Irene Sjøli, og helseministeren fikk svar på det samme spørsmålet den 23. desember – det var i hvert fall et forsøk på svar. Jeg har lest svarbrevet fra Helse Sør-Øst og finner ikke spor av svar på om Helse Sør-Øst faktisk ser seg i stand til å redusere ventetiden på røntgen i 2011, slik helseministeren skriver i statsbudsjettet.

Mitt spørsmål til helseministeren er rett og slett: Føler helseministeren seg trygg på at ventetiden på røntgen i Helse Sør-Øst, for halvparten av landets befolkning, kommer til å gå ned i 2011?

Statsråd Anne-Grete Strøm-Erichsen [11:26:55]:

Jeg vet ikke om representanten Høie oppfattet at jeg sa at vi vil ha en evaluering av den innkjøpsprosessen som har vært i Helse Sør-Øst. Når det gjelder detaljene i den, synes jeg det er veldig vanskelig å gå inn i denne saken, fordi det er en rettstvist og derfor er en uenighet mellom den som tapte anbudet, og den som har vunnet.

Det man har sett på gjennom prosessen og klagebehandlingen, er om det har blitt utilsiktede virkninger fordi den nye leverandøren har tilbudt andre steder enn den gamle leverandøren har hatt. Men dette er noe vi ser igjennom. Når jeg sier at vi skal ha en evaluering, er det fordi man også må lære av anbudspraksis for fremtidig anbudsbehandling. Det mener jeg er viktig.

Når det gjelder ventetid, er det en veldig viktig sak for pasientene i Norge. Jeg er veldig opptatt av at vi skal lykkes med å få ned ventetidene. Derfor har vi også satt strengere krav til antall undersøkelser, for vi vet at behovet er der, og derfor skal man bl.a. i Helse Sør-Øst ha en 14 pst. økning i antall røntgenundersøkelser i år i forhold til i fjor.

Så har jeg lyst til å kommentere litt på Helse Vest, for her er det sagt at man ikke har et mangfold, at man ikke har sørget for det når det gjelder deres anskaffelser innen rusbehandling. Helse Vest gikk, som interpellanten sa, bare ut til ideelle organisasjoner i sin anbudsrunde. De har tildelt Kirkens Sosialtjeneste, Bergensklippene, som er en ideell stiftelse, Blå Kors Vest, Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen, og Stiftelsen Valdresklinikken, som er en ideell stiftelse. Hadde én av disse aktørene fått alle disse institusjonstildelingene, må jeg si at man ikke hadde sørget for mangfold. Men her er det mange ulike tilbydere, ideelle organisasjoner og institusjoner som gjør en veldig god jobb, som har fått tilslag på dette anbudet. Men det aller, aller viktigste er at disse kan levere det som Helse Vest ber om når det gjelder innretningen av tilbudet – det tilbudet som de mener er det faglig riktige og det beste for pasientene.

Tove Karoline Knutsen (A) [11:30:25]: Vi har ofte debatter i Stortinget som dreier seg om anbudspraksis i helsevesenet. Det er bra. Det er viktig at de betydelige offentlige midlene som brukes til å kjøpe helsetjenester fra private tilbydere, blir brukt så godt som mulig til beste for pasientene. Dagens interpellant er opptatt av at man benytter anbudsreglene på en slik måte at man opprettholder et mangfold av tilbydere i et variert marked av private helsetjenester.

Det er lett å være enig i at vi trenger ulike aktører på dette feltet som kan gi det offentlige helsevesenet muligheter til å velge samarbeidspartnere i tråd med de behovene helsevesenet har. Men jeg kan ikke fri meg for å tenke at man i disse debattene blir litt i overkant opptatt av tilbyderne, dvs. de private helseaktørene. Jeg tviler ikke på at alle partiene i denne salen er opptatt av pasienter og brukere, men jeg merker meg at opposisjonen – og ikke minst interpellantens parti, som jo er en varm forsvarer av den frie konkurranse – blir så uendelig bestyrret når noen taper i de samme anbudskonkurransene. Jeg trodde i min enkel-

het at det er dette konkurranse går ut på, at noen vinner, mens andre må bite i gresset.

I debatten rundt et representantforslag om disse spørsmålene like før jul i fjor utdypet representanten Høie sitt syn. Han erkjenner at han er tilhenger av mer konkurranse i helsevesenet, flere private og kommersielle tilbydere og derav mer anbud, samtidig som han beskylder regjeringspartiene for å godta at helseforetakene driver en anbudspraksis med «bind for øynene», som han sa. Utdypet mente dagens interpellant i den debatten – og han gjentar det i dagens debatt – at anbudsbeskrivelsene bør være slik formulert at man er sikker på å få avtale med flere, og gjerne mindre, aktører, slik at man ikke får en monopolisering. Det er selvfølgelig en bra målsetting, og regjeringspartiene hadde i merknadene til statsbudsjettet klare formuleringer som går på å utnytte det handlingsrommet som finnes innenfor rammen av lov om offentlige anskaffelser, til f.eks. å inngå mer langsiktige avtaler og å gjøre avtaler med ideelle tilbydere utenom ordinære anbudsrunder. De merknadene valgte opposisjonen av en eller annen grunn ikke å være med på.

Men så må vi være åpne for at ønsket om et stort antall avtalepartnere kan komme i konflikt med de tre viktigste hensynene som må veie tyngst når avtaler skal inngås, nemlig kvalitet, herunder god og riktig kompetanse, pris – for å kunne hjelpe flest mulig pasienter – og tilgjengelighet. Disse hensynene må alltid veie tyngst, til beste for pasientene. Det kan bety at det fra tid til annen blir færre private tilbydere som får tilslaget.

Ofte har enkeltaktører og enkelte valg som helseforetakene har gjort, blitt gjenstand for debatt i Stortinget, så også i dag. Og det kan være helt rett dersom man ser at de valgene som er gjort i helseforetakene, ikke ivaretar klare politiske føringer fra Stortinget. Men i disse debattene har det nærmest blitt framstilt som om det for de aktørene som ikke får avtale med helseforetakene, er kroken på døra. Jeg har et eksempel på at det ikke er nødvendig. Salangen HelseRehab i Troms fikk ikke fornyet sin kontrakt med Helse Nord nå i høst. Vi rød-grønne stortingspolitikere fra Troms, Helse Nord, Salangen kommunes ledelse og andre kommuner i Midt-Troms la da våre hoder i bløt og spurte: Hva om vi nå bruker rehabiliteringskompetansen i Salangen som et interkommunalt rehabiliteringstilbud? Det sa alle et rungende ja til. Og Salangen rehabilitering driver nå videre med alle sine ansatte i samarbeid med kommunene rundt og med støtte fra Helse Nord's samhandlingsmidler, som de faktisk har på sitt budsjett. Det tror jeg kan være en veldig god løsning for veldig mange andre rehabiliteringsmiljøer, og det vil være helt i tråd med Samhandlingsreformen, som jo er vedtatt i Stortinget.

Så vil jeg på tampen anbefale interpellanten å hviske sine partifeller her i Oslo noen ord i øret når det gjelder anbudspraksis. Det er jo alminnelig kjent nå at når det gjelder konkurranseutsetting av sykehjemmene her i byen, er det kun et lite knippe store aktører som har fått tilslaget. Frivillige, ideelle organisasjoner blir nå færre og færre når det gjelder eldreomsorgen, og mange har fortalt oss at de ikke klarer å henge med på karusellen. Disse aktørene som har fått tilslaget, har én ting felles: De er datterselskaper

av store, internasjonale konsern som har adresse skatteparadis – muligens er det med bind for øynene eller kanskje en praksis med et åpent, blått blikk.

Jon Jæger Gåsvatn (FrP) [11:35:55]: Først vil jeg takke interpellanten for å holde fokus på denne viktige problemstillingen. Det er ingen tvil om at det har skjedd store forandringer i helsesektoren i løpet av de siste tiårene, hvor god økonomistyring har hatt et vesentlig fokus med det for øye å få mer helsetjeneste ut av hver krone.

Vi vet at i Norge foretar offentlig sektor innkjøp av varer, tjenester, bygge- og anleggsarbeider for rundt 330 mrd. kr i året. Vi har lov om offentlige anskaffelser, forskrift om offentlige anskaffelser, forsyningsforskrift, EUs innkjøpsregelverk med tilhørende direktiver, og vi har EUs terskelverdier, for å nevne noe av det som regulerer de offentlige innkjøpene.

Det er også etablert en egen database for offentlige innkjøp – Doffin – som skal gi oppdragsgivere og oppdragsøkere muligheter til å komme i kontakt med hverandre. Og vi har fått klagenemnd for offentlige anskaffelser – KOFA – som fungerer som et rådgivende klageorgan med sanksjonsmuligheter i forhold til brudd på anskaffelsesregelverket.

Grunnen til at dette systemet er etablert, er nettopp troen på markedet og markedskrefte. Det er understreket at offentlige anskaffelser så langt som mulig skal basere seg på konkurranse, fordi konkurranse anses som et egnet virkemiddel for å sikre effektiv ressursbruk i det offentlige og til å bidra til økt verdiskaping i samfunnet.

Regelverket for offentlige anskaffelser skal sikre at midlene det offentlige bruker, utnyttes best mulig gjennom kostnadseffektive og samfunnstjenlige innkjøp. Det er også understreket viktigheten av at offentlig sektor gjennom sine innkjøp bidrar til å utvikle et konkurransedyktig næringsliv.

På Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets Internett-sider kan vi lese følgende:

«Konkurranse bidrar til at bedriftene blir mer effektive og dermed holder priser og kostnader nede. Når bedriftene må konkurrere seg i mellom, stimuleres innovasjon og forbrukerrettet produktutvikling. Det gjør norsk næringsliv mer konkurransedyktig. Regjeringen vil derfor føre en politikk som fremmer konkurransen.»

Helsesektoren består av en rekke aktører og leverandører av helse- og omsorgstjenester. Det er offentlige kommunale, interkommunale, fylkeskommunale og statlige, og vi har private ideelle organisasjoner, private kommersielle og frivillige. Fremskrittspartiet mener at vi er avhengige av å ha et mangfoldig tilbud og ulike aktører nettopp for å kunne oppfylle intensjonene om å få mest mulig helsetjenester av god kvalitet ut av de helsekronene vi bruker. Vi har blitt oppriktig bekymret over regjeringens politikk og retorikk, som har bidratt til å sette de private leverandørene under et voldsomt press, og som har ført til at flere av dem har måttet kaste inn håndkleet. Vi fikk varselsignaler om at private ideelle leverandører av helsetjenester sto i fare for å være historie i løpet av fem-ti år hvis det ikke ble tatt viktige grep. Derfor fremmet Fremskrittspar-

tiet forslaget om å få utarbeidet en samfunnskontrakt slik mange EU-land har gjort. Vi har pekt på den svenske modellen, som vi mener kunne danne grunnlag for en norsk variant. Sammen med Høyre og Kristelig Folkeparti ba vi om at regjeringen opprettet et utvalg hvor myndigheter, brukerorganisasjoner og et bredt utvalg av ideelle og private leverandører av helsetjenester var representert. Hovedhensikten var selvsagt å sikre at ideelle leverandører fortsatt kunne være liv laga, men vi ønsket også å trekke med private kommersielle, nettopp fordi vi ønsket en omforent forståelse og for å unngå konkurransevridning.

Dessverre ville ikke regjeringspartiene høre på oss. Jeg merket meg at fornyingsministeren på mandag hadde et møte med noen av de ideelle aktørene, og det er positivt. Jeg frykter imidlertid at det blir et for snevert forum og grunnlag til å kunne sikre mangfoldet og større forutsigbarhet for leverandørene.

Anbud og konkurranse er sunne virkemidler for å stimulere til innovasjon, nytenkning, effektivitet og kvalitetsutvikling. Dessverre er vel offentlig sektor i mange tilfeller ikke dyktig nok som bestiller, og private ideelle og kommersielle leverandører har i mange tilfeller et vesentlig forbedringspotensial når det gjelder kunnskap om regelverket for offentlige innkjøp. Men uansett trenger vi et marked for at konkurranse skal være mulig. Da må vi ha flere ulike aktører. Vi trenger en helt annen bevissthet i forhold til kvalitet på tjenestene, slik at ikke pris blir det viktigste og eneste kriterium. Jeg er heller ikke overbevist om at offentlig sektor har tatt hensyn til alle faktorer som overheadkostnader og alternative kostnader når de selv bygger opp tilbud i egen regi for å konkurrere ut et velfungerende tilbud f.eks. fra en ideell leverandør. Vi må ikke komme dit at ideologien og retorikken blir viktigere enn hensynet til den sektoren egentlig er til for, nemlig den enkelte bruker eller pasient. Derfor er det viktig at vi legger opp til et mangfold, det er viktig at vi satser på kvalitet, og det er viktig at vi tar vare på valgfriheten.

Michael Tetzschner (H) [11:40:11]: Statens innkjøps- og anbudspraksis innen helsefeltet er ustø. Det er bakgrunnen for denne interpellasjonen. Så har jeg lyst til å si, litt i motstrid til statsråden, at det er jo ikke anbudsprinsippene det er noe feil med, men det er adskillig å kritisere ved regjeringens håndtering av anbudsprinsippet i hverdagen.

Jeg tror grunnen til at man har denne ustøheten, er at man egentlig ikke er særlig engasjert i hvordan man skal bruke konkurransemomentet mellom forskjellige aktører – det vi ellers oppnår i samfunnet når veldig mange prøver å angripe samme problem fra forskjellige utgangspunkter og vinkler, er at det er noen som er bedre enn andre, og så får de etter hvert en belønning for dette ved tilstrømning av kunder.

Dette feltet har jo en tradisjon for statsdrift nesten etter sentralistiske styringsprinsipper. Jeg mener også at interpellasjonen tar for seg den siden ved dette som en uheldig tildelingspraksis er. Men for meg er dette et eksempel på at staten gjennom sine regionale helseforetak ikke har maktet å etablere en betryggende innkjøpspraksis. Noe skyldes nok ubehjelpelighet og mangel på kontraktsretts-

lig kompetanse, det kan også de private ideelle organisasjonene si en del om, men noe skyldes nok også uviljen i systemet mot å gjøre tingene litt annerledes. Man er imot å etablere en reell situasjon der de som leverer best kvalitet og lavest pris, får oppdrag, fordi man heller ikke er villig til å se på de ineffektive plassene og de dyre plassene som det offentlige selv insisterer på å drive.

Jeg vil begrunne dette med følgende tre punkter:

For det første, staten lar sine egne foretak stå utenfor prissammenligning, og jeg tror i og for seg også at kvalitetsarbeidet blir skadelidende ved det.

For det andre, staten skiller ikke sterkt nok mellom sin rolle som eier av konkurrerende virksomhet, altså de som kan bli utsatt for ubehagelig konkurranse, og de private som gjerne vil ha kontrakter.

Og for det tredje, og det er kanskje det alvorligste i denne fasen, innkjøp brukes ikke for å få frem alternativ tenkning, innovasjon eller effektivisering, men i denne runden, som vi har sett i høst, har det vært brukt som regulator av en samlet kapasitet, som departementet – og dermed vil vi formode også statsråden – ønsker å få ned. Det betyr at departementet mener at det produseres for mange tilbud, og det ytes for mye helsetjenester rundt omkring, og da bruker de anbudsprosessen hvor avtalene med de private er oppe til fornyelse, til ikke å inngå avtale. Man sier så at avtalene ikke ble inngått på grunn av høy pris, manglende kvalitet – men det er retorikk. Det som egentlig skjer, er at man bruker anbuds- og konkurranseretorikken mens man i realiteten nekter videre forretningskontakt med tilbyderne. Og det vi snakker om, er nedleggelse av plasser. Oslo Hospital var fremme i forskjellige innlegg her. Statsråden mente også at det problemet var løst, men det dekker jo over den realiteten at når man er igjennom anbudsprosessen i Oslo, har man halvert antallet psykiatriske sengeplasser i Lovisenberg-sektoren.

Jeg vil bare spørre om statsråden er klar over dette. Er hun klar over hvilket system hun administrerer? Så er det det andre spørsmålet: Hvis hun ikke er kjent med det, vil hun gjøre noe med det ut fra en politisk synsvinkel? For det er det vi snakker om. Det er ikke anbud, men det er altså bruken av anbud som påskudd til å avbryte forretningsforholdet til private, som har satset personale, innsats, kapital og hva de måtte ha for å være med og bygge velferdsstaten sammen med staten, men som i realiteten i hverdagen brukes som regulator, og så hiver staten ut de private når den finner det for godt og skal spare penger. Det har vært situasjonen opp til årsskiftet. For slik Arbeiderpartiet og den rød-grønne regjeringen administrerer Helse-Norge, er det egentlig de økonomiske rammene som til slutt avgjør i hvilken grad man i det hele tatt er interessert i å bringe inn private.

Kjersti Toppe (Sp) [11:45:26]: I høst har det vært stort fokus på offentlige anbud og konkurranseutsetting av helsetjenester og sosiale tjenester. Bakgrunnen er at det har vært gjennomført offentlige anskaffelser i Helse Nord, Helse Vest og Helse Sør-Øst like før jul. Det medførte at noen institusjoner tapte anbudet og ikke fikk videreført sine avtaler. Det er jo i grunnen en del av dealen: Skal

det være anbud, er det den som er best og billigst som må vinne.

Kritikken har gått på selve måten anbudet er utført på, men også på anbud innen helse generelt: om det er egnet, og om det går ut over pasienttilbudet.

Anbudssystemet oppleves av tilbyderne som vilkårlig og byråkratiserende. Det meldes om mangel på objektive bedømmingskriterier, og at systemet bidrar til færre aktører og mindre konkurranse på sikt, noe som i neste omgang kan føre til monopolisering og at det offentlige overtar, som interpellanten har tatt opp. Fra seriøse aktører får vi melding om at anbud slik som det gjennomføres i dag, motvirker innovasjon og utvikling av nye helsetilbud tilpasset nye pasientgrupper. Det handler mest om å være best til å tilpasse seg standardkriterier, ikke om å utvikle tilbud etter pasientenes behov.

Selv om vi har organisert spesialisthelsetjenesten i en foretaksmodell der vi har gitt de regionale foretaksstyrene ansvaret for utføring av offentlige innkjøp, har høstens prosesser beveget Stortinget. Særlig har det vært fokus på rammevilkårene for ideelle aktører som driver innen helse-, omsorgs- og barnevernstjenester.

I næringskomiteens innstilling til representantforslag fra Kristelig Folkeparti om rammevilkår for ideelle aktører slo Kristelig Folkeparti sammen med regjeringspartiene fast at samhandling mellom offentlig sektor og ideelle organisasjoner skal videreutvikles for å bedre tjenestetilbudet til befolkningen. Komiteens flertall, regjeringspartiene og Kristelig Folkeparti, viste i saken til at helse-, omsorgs- og sosialsektoren er dårlig egnet for tradisjonell anbudskonkurranse der kortsiktige økonomiske kriterier oftest blir avgjørende. I disse partienes merknader framholdes det at konkurranseregimets innebygde dynamikk skaper fokus på pris framfor kvalitet og kortsiktighet i stedet for langsiktighet.

Videre skrives det at det forutsettes at regjeringen legger til rette for at samspillet mellom offentlig og frivillig sektor bygger på mest mulig langsiktige og forutsigbare rammevilkår, og at innkjøpsprosessen må legges opp slik at brukernes behov for stabilitet og gode tjenester blir ivarett på en god måte.

Flertallet mener også at når det gjelder mange tjenester innen helse- og omsorgsområdet, bør offentlige oppdragsgivere legge mer vekt på kvalitet enn på pris når de kjøper tjenestene, og at en skal utnytte mulighetene for å ta i bruk ulike anskaffelsesprosedyrer for å få bedre innkjøp.

I helse- og omsorgskomiteens merknader til statsbudsjettet har regjeringspartiene gått inn for at ren konkurranseutsetting av helsetjenester og sosiale tjenester i noen tilfeller kan gi negative konsekvenser for utvikling av tjenestetilbud over tid. Flertallet er opptatt av at en innenfor de prinsipper som lov om offentlige anskaffelser bygger på, tar i bruk andre virkemidler enn åpen, begrenset anbudskonkurranse. Kjøp ved forhandlinger kan være et slikt alternativ, slik det også framgår av anskaffelsesforskriften del II. De regionale helseforetakene må legge opp til avtaler for spesialistrehabilitering med perioder som gir forutsigbarhet og grunnlag for utvikling av kvalitativt bedre tjenester.

Jeg er glad for at et flertall på Stortinget – i komitémerknader, som beskrevet – har vært tydelige på utfordringene ved anbud innen helsesektoren. Flertallet har pekt på at det bør tas i bruk andre virkemidler enn åpen anbudskonkurranse, f.eks. kjøp ved forhandlinger. I tillegg er det presisert at dersom anbud gjennomføres, må det sikres politisk styring.

Saken om Oslo Hospital har vist at anbud på helsetilbud innen psykiatri holdt på å gå ut over helsetilbudet til tunge psykiatripasienter. Jeg er på samme måte som helseministeren glad for at det ble funnet en løsning – ikke på grunn av anbudssystemet, men på tross av anbudssystemet. Men det må likevel være en vekker, at når det gjelder sykdom, er anbud komplisert og ofte ikke egnet.

Høyre sier at det ikke er anbud, men bruken av anbud som er problemet. Jeg mener at også anbud kan være problemet, og at dersom vi skal ha og videreføre anbud innenfor helse, må vi være enige om at vi da må sikre at kvaliteten er på et annet nivå enn det vi har sett eksempel på i høstens anbudsrunder.

Presidenten: Presidenten vil informere om at reglementet for interpellasjonsdebatter tilsier at det er mulig å få ordet bare én gang, men at det er mulig for mange å ta ordet innenfor en tidsramme på en og en halv time.

Laila Dávøy (KrF) [11:50:57]: Takk til interpellanten Høie for at han setter helseforetakenes innkjøpspraksis på Stortingets dagsorden. For Kristelig Folkeparti er dette en av de viktigste sakene vi arbeider med for tiden, og vi har jobbet med disse utfordringene lenge.

Vi deler mange av Høies intensjoner på dette området. Vi ønsker mangfold, kvalitet, nærhet til tjenestene og ikke minst forutsigbarhet for brukerne og for aktørene som driver tilbudet. Det er likevel ikke det velfungerende markedet som er Kristelig Folkepartis mål, men først og fremst kampen for å redde ideell sektor. Den kjemper vi fordi vi mener at ideelle aktører har så mye å tilføre. De har vært pionerer og bygd opp viktige tilbud av svært høy kvalitet.

Likevel ser vi at det ikke er plass til disse aktørene i dagens samfunn i så stor grad som tidligere. De siste årene har ideelle aktører måttet legge ned driften av barneverns-, rus- og andre omsorgsinstitusjoner, eller de sliter en desperat kamp i disse dager for å overleve.

Jeg har mange eksempler: Blå Kors på Askøy, Blå Kors poliklinikk Sandnes, Duedalen Blå Kors behandlingssenter, Solstrand Barnevernsenter korttidsavdeling, Kløverhagen i Ringeby, Sølvsjøttberget Rehabiliteringssenter, Dreieskjevå Kirkens Bymisjon Rogaland, Styve Gard og Garnes Ungdomssenter. Dette er bare noen få.

Disse presses ut av markedet. Ikke fordi de driver dårlig, men de skvises mellom på den ene siden den holdningen at det offentlige skal sørge for alt selv – det rammer jo også alle de private, som interpellanten her viste til – og på den andre siden økonomisk rasjonalitet og anbuds- og konkurransetenkning, som nå spres til alle samfunnsområder. Begge disse holdningene truer spesielt de ideelle aktørene i dag og er i ferd med å ta livet av de ideelle institusjonene.

Vi er nødt til å snu denne utviklingen, og det haster. Situasjonen for mange av de ideelle aktørene er prekær. Jeg synes interpellanten Høie på en forbillig måte har synliggjort situasjonen også for kommersielle, hvis det blir en større monopolisering, for å si det sånn, og et mindre mangfold. Kristelig Folkeparti er enig med interpellanten i at vi trenger et mangfold av tilbud, vi trenger større fokus på kvalitet og selvfølgelig mer forutsigbarhet og stabilitet.

Noe av det siste jeg gjorde i denne salen før jul, var å oppfordre regjeringen og regjeringspartiene til å gå fra ord til handling og rydde opp i denne situasjonen. Det har faktisk tatt regjeringen fem år ikke å finne løsninger for ideell sektor. Også i forrige stortingsperiode lovet regjeringen å komme tilbake og se på både regelverk og annet – på hvordan vi kunne redde ideell sektor fra det som nå er i ferd med å skje. Det er ikke bare ideell sektor og institusjonene som rammes, det er jo først og fremst pasienter. Flere institusjoner vil bli nedlagt hvis man ikke gjør noe umiddelbart. Sånn sett er det gledelig med flertallsmerknadene fra næringskomiteen på tampen av fjoråret – men det haster.

Ansatte er oppsagt, både i Oslo og på Vestlandet, ja til og med i min egen kommune – det er flotte institusjoner som har bygget opp rusomsorgen i mange tiår. Hadde det ikke vært pasienter som trengte dette, skulle jeg ikke sagt noe. Hadde det vært dårlig kvalitet på disse institusjonene, kunne vi heller ikke sagt noe. Men for bare å ta ett eksempel: Det står altså nesten 4 000 rusavhengige i kø, og haugevis av dem bor i bergensområdet. I går kunne vi lese i avisen om at i Bergen er det opprettet en ny rusakutt. Flott! Der kan man være i 48 timer. Men hva skjer med nesten alle pasientene som har vært innom der i to døgn? Jo, de blir utskrevet – til ikke noe tilbud. Hva skal vi med en rusakutt da?

Jeg må bare spørre, slik jeg gjorde før jul: Vil regjeringspartienes representanter, og regjeringen, akseptere at så mange institusjoner som har sagt opp ansatte allerede, blir avviklet? Vi mister mange fantastiske, gode ideelle institusjoner ved dette.

Rigmor Andersen Eide (KrF) [11:55:53]: Jeg vil også takke interpellanten Høie for at han setter offentlig innkjøpspraksis på Stortingets agenda.

Høie peker på viktige utfordringer som Kristelig Folkeparti har brukt mye tid på, og fortsatt vil bruke mye tid og krefter på. I dag fungerer ikke det offentlige kjøp av velferdstjenester godt. Med dagens system presses veldig mange av de tilbudene og tjenestene vi trenger og ønsker, ut av samfunnet.

Høie har rett i at innkjøp på velferdsområdet må sikre mangfold og kvalitet – og ikke minst forutsigbarhet og stabilitet for brukerne av tjenestene, de ansatte og de som driver tilbudene. Jeg er ikke i tvil om at vi deler dette målet med Høie og Høyre for øvrig. Jeg tror heller ikke regjeringspartiene ønsker den utviklingen og den situasjonen vi har i dag. Likevel må jeg si at jeg mener at Høyres medisin er feil. Og jeg mener regjeringspartiene svikter pasientene og de ideelle aktørene når de ikke bruker flertallsmakten til å redde alle de tilbudene som er lagt ned, som en holder på å legge ned, eller som sliter med å holde hodet over vannet.

Det er vanskelig å forstå at noen må tape anbud og legge ned tilbud når det fortsatt er behov for deres tjenester i samfunnet. Hvorfor legger man ned tilbud av høy kvalitet som kunne hjulpet dem som står i kø i dag? Jeg skjønner det ikke.

Uansett system og anbud og konkurranse og priseffektivitet: Hvorfor har ikke samfunnet plass til Frelsesarmeens, Blå Kors', Kirkens Sosialtjenestes, Kirkens Bymisjons og Sanitetskvinnenes tilbud lenger? Hvorfor har ikke Norge lenger plass til de små behandlingsstedene drevet av ildsjeler, som har så mye å tilby? Det er dette som er spørsmålet – ikke hvorfor markedet ikke fungerer, eller hvorfor man i regjeringen ikke ser at deres politikk fører til monopoldannelser og manglende likebehandling.

Kristelig Folkeparti har over lengre tid kjempet for å sikre de frivillige og ideelle aktørene en videre fremtid innen helse- og sosialsektoren. Rett før jul behandlet næringskomiteen et representantforslag fra undertegnede og flere andre Kristelig Folkeparti-representanter. I den forbindelse uttalte komiteens flertall at «det haster med å få etablert mer langsiktige og forutsigbare rammevilkår» for aktørene innen helse- og omsorgssektoren, og at dette «bør avklares så snart som mulig». Flertallet mente videre at alle mulighetene for å ta i bruk ulike anskaffelsesprosedyrer må utnyttes for å bedre innkjøp. Flertallet forutsatte at handlingsrommet utnyttes for å oppnå offentlige innkjøp i tråd med politiske føringer. Flertallet understreket at det må sikres politisk styring med offentlige innkjøp for å ivareta behovet for gode og riktige innkjøp gjennom klare innkjøpsstrategier.

Kristelig Folkeparti synes det er positivt at regjeringspartiene gikk så langt som til å si at de ønsket et regime-skifte for å redde ideell sektor. Det som nå gjenstår, er å finne løsninger som ivaretar disse politiske målene, løsninger som er i tråd med EØS-regelverket, men som gir et annet regime enn i dag. Kristelig Folkeparti fremmet fire forslag som vi håper at regjeringspartiene vil følge opp. For på tross av politisk vilje og gode politiske intensjoner er situasjonen i sektoren svært kritisk. Stadig flere ideelle aktører gir opp på grunn av vanskelige rammevilkår, og med dagens system vil de ideelle aktørene innen kort tid forsvinne. Kristelig Folkeparti ønsker derfor særordninger og unntak fra de generelle anbuds- og markedsprinsippene som gjelder for denne type samarbeid mellom offentlige instanser og private aktører.

Kristelig Folkeparti mener regjeringen må innføre full anbudsstopp umiddelbart for å forhindre at ytterligere skade skjer. Vi mener at alle pågående anskaffelsesprosesser må fryses inntil nye retningslinjer er på plass. Nye retningslinjer må tre i kraft snarest mulig. Kristelig Folkeparti foreslår også at ideelle aktører løftes ut av anbuds-rundene, og at alle avtaler med ideelle aktører inngås ved direkte forhandlinger om kontrakter istedenfor ved anbudskonkurranse. Det generelle prinsippet bør være at det ved anskaffelse av helse- og sosialtjenester fra ideelle virksomheter benyttes direkte forhandlinger om driftsavtaler, ikke anbudskonkurranser.

Ideell sektor har en selvstendig verdi. Det er et politisk ansvar å sikre sektorens overlevelse. Da er det nødven-

dig med et helt nytt regime. Kristelig Folkeparti har invitert alle de andre partiene med på et bredt forlik i Stortinget. Regjeringspartiene har fortsatt ikke vist politisk vilje nok eller politisk evne til å redde ideell sektor. Høyresiden mener at konkurranse og likebehandling fortsatt er løsningen for disse sektorene. Kristelig Folkeparti mener at nettopp mangel på politisk kontroll fra regjeringspartiene og konkurransen, det at alle aktører skal måtte gjennomgå anbudsrunder ... (presidenten klubber). Nå var jeg midt i en setning, men det er greit.

Presidenten: Representanten kan avslutte setningen, men knappst begynne på nye resonnementer etter at presidenten har klubbet.

Rigmor Andersen Eide (KrF) [12:01:50]: Ok. Takk.

Presidenten: Da viser det seg at ytterligere to representanter har bedt om ordet, og det er rom for det innenfor tidsrammen.

Are Helseth (A) [12:02:12]: Det offentlige har tidligere ofte vært en både dum og dårlig innkjøper. Veldig mange selvstendige konsulenter har sagt til meg at ingen betaler høyere timepris enn det offentlige, og ikke forhandler de på prisen heller. Derfor er vi nødt til å ha lover og regler på området.

De reglene vi har i Norge, har mange svært sterke sider, og de har noen svake sider. En sterk side ved regelverket er at det faktisk forebygger og hindrer korrupsjon. Men, som sagt, det er også noen svake sider. Jeg har lyst til å trekke fram én av disse.

Jeg synes at deler av det vi ser rundt offentlige anskaffelser, kan minne om en rakett som ikke kan styres etter at den har tatt av fra rampen. Hvis man da har lagt inn feil koordinater, eller glemte å legge inn koordinater, går det som det går, for man kan ikke endre det etter at raketten er skutt ut.

Det samme gjelder i dag med de offentlige anbudene. Hvis man har glemte å skrive noe inn i teksten, eller har skrevet feil inn i teksten, går det som det går, og vi vet at det kommer til å ende slik, også mens det skjer.

For å gjøre det litt nærmere oss som er her i dag: Hvis presidentskapet skulle ha kommet til at de får lyst til å sette Stortingets bedriftshelsetjeneste ut på anbud, og i utlysningsteksten skulle komme til å glemme å si at tjenesten skal gis på Stortinget, kan det hende at et like godt tilbud som alle de andre, men billigst, kommer fra en bedriftshelsetjeneste på Hamar. I så fall vil Stortingets ansatte og Stortingets representanter måtte reise opp til Hamar for å få sine helseundersøkelser. Det vil nok ikke bli sett på som veldig hensiktsmessig.

Interpellanten Bent Høie tar opp en bekymring for at vi får veldig store aktører og til dels monopoldannelser. Det har vært en god del konsolideringer blant private helsebedrifter de siste årene. Hver gang dette skjer, har slike sammenslåinger eller oppkjøp måttet bli vurdert av konkurransemyndighetene. Alt som har skjedd, har blitt godkjent av konkurransemyndighetene. Det har i hovedsak vært fordi

konkurransemyndighetene har endt opp med å vurdere det slik at det ikke blir monopolbedrifter fordi mange av disse bedriftene er i en reell konkurranse med det offentlige. Jeg tror at dette vil føre til noen nye debatter litt fram i tid, hvor harmonisering til EU/EØS-rett kan føre til at de offentlige virksomheter som har en delaktivitet ut i et privat marked, i mye større grad vil måtte konkurransesettes i sin helhet. Det kommer til å bli svært krevende debatter.

Lov og regelverk om offentlige innkjøp skal hensynta ganske kompliserte forhold. Derfor blir prosessen vanskelig. Jeg har stor ydmykhet overfor det, og jeg har stor forståelse for hvor vanskelig det må være å stå i akkurat den rollen for de personene som skal gjøre det til daglig. Men virkeligheten der ute i helsetjenesten er enda vanskeligere, for der gjelder ikke bare lov om offentlige anskaffelser. Der gjelder minst ti andre store og viktige lover og kanskje hundre forskjellige forskrifter. Derfor må vår politikk være å sikre at prosessen med offentlige anskaffelser ikke blir et mål i seg selv, men blir noe som skal understøtte et overordnet gode og et overordnet formål. Det skal være å understøtte at vi klarer å levere gode og likeverdige helse-tjenester, at vi klarer å ha korte ventetider, og at vi klarer å få en samlet god ressursutnyttelse i samfunnet.

Per-Kristian Foss hadde her overtatt president-plassen.

Presidenten: Presidenten vil nok bemerke at det er noen stund siden Stortinget hadde møte i nærheten av Hamar, nærmere bestemt Elverum. Så presidenten regner med at det var et relativt hypotetisk eksempel representanten brakte frem.

Tore Hagebakken (A) [12:06:40]: Det er et viktig tema vi igjen drøfter i dag. Det er snakk om mye penger som brukes til å kjøpe private tjenester, og da er det jo særdeles viktig at alt går riktig for seg, og at vi får mest mulig kvalitet til flest mulig for de pengene som brukes.

Representanten Tetzschner hevdet at helseforetakene hiver ut private for å spare penger. Det må jeg nok si at jeg synes var en noe drøy påstand. Jeg vil rett og slett si at det ikke er tilfellet. De regionale helseforetakene har eksempelvis økt sine kjøp av private rehabiliteringstjenester fra 995 mill kr i 2005 til 1,3 mrd. kr i 2009. Også i 2010 økte kjøpet av slike tjenester fra private. Det står tydelig i budsjettet, og det vil også stå i styringsdokumentene for de regionale helseforetakene at det minst skal være innkjøp på samme nivå neste år som i år – det ble feil. Det skal minst være på samme nivå i år som det *var* i fjor. Det tror jeg ble korrekt. Tetzschner vil heller ikke ta inn over seg at i en anbudskonkurranse kan ikke alle få tilslaget.

For øvrig er det interessant å merke seg hvordan Kristelig Folkeparti står på for de ideelle, og det synes vi er et bra engasjement, mens de to høyrepartiene først og fremst står veldig på for de kommersielle. Så hender det at de også bruker de ideelle – unnskyld at jeg sier det – og kanskje skyver dem litt foran seg. Men jeg tror at nettopp de ideelle, som Kristelig Folkeparti og mange av oss er særlig opptatt av – vi er jo avhengig av de andre – vil tape mot de

kommersielle hvis vi slipper dette for fritt. Jeg mener vi balanserer bra der vi ligger i dag, men vi har utfordringer knyttet til anbud som foretas. Derfor må vi kvalitetssikre disse prosessene, slik at de blir de aller beste.

Bent Høie (H) [12:09:42]: Jeg registrerer at både representanten Tove Karoline Knutsen og representanten Hagebakken prøver å gjøre dette til en debatt for eller mot anbud, eller for eller mot private ideelle og private kommersielle. Det er ikke den debatten denne interpellasjonen egentlig inviterer til. Men hvis det er sånn at disse to representantene mener at anbud ikke skal brukes, foreslår jeg at flertallsregjeringen avskaffer bruk av anbud, eller at de avskaffer bruk av anbud overfor dem det gjelder. Det har de full mulighet til. De sitter i flertall. De kan gjennomføre det, men jeg har ikke sett noe til det til nå.

Det en imidlertid ser, er at denne regjeringen administrerer helseforetak som gjennomfører anbud med bind for øynene, noe som gir helt uholdbare resultater for norske pasienter. Det er snart på tide at de står opp og forsvarer det.

Representanten Kjersti Toppe og representanten Helseth hadde etter min oppfatning veldig gode innlegg. Jeg er enig i stort sett det meste, bortsett fra at representanten Toppe i utgangspunktet ikke ønsker anbud. Men i de tilfellene hvor man har anbud, hadde representanten Toppe veldig gode innspill til hva man da må vektlegge.

Statsråden var i sine innlegg veldig opptatt av at hestens anbud skal resultere i en evaluering. Da er det viktig for Stortinget å få vite hvilken evaluering statsråden snakker om, for brevet fra Helse Sør-Øst om røntgenanbudet i Helse Sør-Øst avsluttes med at Helse Sør-Øst skal gjennomføre en evaluering av dette anbudet. Hvis det er den evalueringen statsråden viser til, er jeg på ingen som helst måte beroliget, for dette er Helse Sør-Østs egen evaluering av eget anbud på et svært begrenset område.

Hvis det er slik at helseministeren har tenkt å igangsette en uavhengig evaluering av alle de anbud som er gjennomført i høst, bl.a. innenfor psykiatri, rus, rehabilitering og røntgen, snakker en imidlertid om en mye mer offensiv tilnærming som faktisk kan føre til at en kan få en god politisk diskusjon om hvordan anbud skal gjennomføres. Men at Helse Sør-Øst evaluerer sine egne anbud, vil ikke gi noen forandring på dette området.

Statsråden viser også til at Helse Vest har inngått avtale med mange ideelle på rusområdet, og at det derfor er mangfold av tilbud. Det statsråden ikke sier, er at dette mangfoldet ligger spredt langs hele vestlandskysten. Min bekymring var mangfoldet for pasienter som bor på Nord-Jæren, for jeg vet at rusmisbrukere som bor i Sandnes, og som har behov for oppfølging og ettervern, ikke tar bussen til Stavanger jernbanestasjon for så å skifte buss og ta den videre til Tasta for å få ettervern. Da blir de rusmisbrukere på veien tilbake.

Statsråd Anne-Grete Strøm-Erichsen [12:13:15]: Dette har vært en interessant debatt, ikke minst fordi den egentlig har avdekket ganske mange av dilemmaene ved anbud. Det som er interessant, er å lytte til de represen-

tantene som i utgangspunktet ønsker mer anbud, men som ikke er fornøyd med prosessene. Dem skal vi gå igjennom. Det har jeg sagt. Hvis Helse Sør-Øst skal gjøre en evaluering og den gjøres av uavhengige, må man i utgangspunktet ha tillit til en slik evaluering. Men vi skal gå igjennom de anbudene som har vært gjort, og så får jeg komme tilbake til hvordan det i detalj skal gjøres.

Jeg ser at den diskusjonen som har vært, har pekt på en del problemstillinger som det er verd å ta med seg. Utgangspunktet når du har et anbud, er at noen får anbudet, og at andre derfor ikke får det og på en måte velges vekk. Det som er viktig, er at reglene for anbudet, rammene for anbudet og de faglige kravene er kjent for alle, og, som representanten Helseth ganske riktig påpekte, at alle disse faktorene må være med på forhånd, slik at dette ikke går i feil spor. Så må man også se på dette med konkurranse for å sørge for at man ikke står igjen med monopoler, noe som det kan tyde på at vi i hvert fall ikke gjør etter høstens runde.

Så vil jeg si til Kristelig Folkeparti at når vi går ut til bare ideell sektor med anbud innen rus i Helse Vest og innen psykisk helse i Helse Sør-Øst, er det nettopp fordi vi ønsker å prioritere ideell sektor og å skape gode rammevilkår for ideell sektor. Det er viktig. Vi er helt enig i at de har gjort en fantastisk jobb i mange år – mye mer på enkelte områder enn det offentlige helsevesenet.

Men det er jo også slik at f.eks. Helse Vest nå i år har et større anbud ute enn de hadde tidligere. De har jo økt sine rammer. Så er det noen som ikke har fått anbud videre.

Jeg hører at Kristelig Folkeparti ønsker direkte kontrakter. Jeg synes det er vanskelig å se – hvis man skal velge, og man har flere aktører å velge i – hvordan man skal unngå anbud. Det betyr ikke at vi ikke skal gå gjennom regelverk, at vi ikke skal gå gjennom rammene og se om det er andre ting vi burde ha lagt vekt på, som ikke har vært vektlagt godt nok. For det er viktig at man ikke sitter igjen med inntrykk av at her har ting ikke foregått på en skikkelig måte. Vi må ha tillit til det som skjer.

Presidenten: Sak nr. 2 er dermed ferdigbehandlet.

Sak nr. 3 [12:16:33]

Interpellasjon fra representanten Peter Skovholt Gitmark til helse- og omsorgsministeren:

«Sluttrapporten fra det internasjonale Interphone-prosjektet ble publisert i mai i år. Hoveddelen av rapporten konkluderer med ingen økt risiko for hjernesvulst, gliom og meningeom, etter ti års mobilbruk, bortsett fra hos «storbrukerne». Storbrukerne er de som har brukt mobil i minst 1 640 timer, tilsvarende minst en halvtime om dagen i ti år. Denne gruppen hadde 40 pst. økning i risiko for svulst på hjernen. Pressemeldingen fra Statens strålevern refererer kun hoveddelen av sluttrapporten, men i appendiksene rapporteres langt høyere risiko. Appendiks 1 viser 84 pst. forhøyet risiko for meningeom hos storbrukerne. Appendiks 2 viser 68 pst. forhøyet risiko for gliom

hos dem som hadde brukt mobil i to–fire år, og 118 pst. forhøyet risiko for dem som hadde brukt mobil i minst ti år.

Hva vil statsråden gjøre for å følge opp resultatene og beskytte befolkningen?»

Peter Skovholt Gitmark (H) [12:18:08]: Mobiltelefoni og andre kilder til elektromagnetisk stråling omgir oss i hverdagen overalt. Det er ikke mulig for den enkelte borger å velge om han eller hun vil eksponeres for denne strålingen eller ikke. Om man selv velger å la mobiltelefonen ligge, blir man allikevel utsatt for passiv stråling fra andres mobiltelefoner, og fra mobilmaster, sendere i det nye nød- og beredskapsnettet, trådløse nett og trådløse fasttelefoninett, på skoler, arbeidsplasser og i bygg for offentlige tjenester.

Selv ikke i sitt eget hjem kan man med dagens forskrifter bestemme selv. El-overfølsomme personer tvinges til å flytte fordi antenner og naboers trådløse apparater forurenser deres hjem. Det er svært vanskelig å finne et blivende sted uten elektromagnetisk stråling.

På slutten av 1990-tallet gikk flere ekspertgrupper kritisk gjennom de indikasjonene som den gang forelå om radiofrekvent stråling på lav effekt og eventuelle helseeffekter. De anbefalte mer forskning om mulige, negative helseeffekter av mobilbruk. På dette grunnlaget tok The International Agency for Research on Cancer, IARC, et organ under WHO, i 1998–1999 initiativ til en internasjonal undersøkelse. Interphone ble startet i 2000 som en internasjonal gruppe epidemiologiske case-control-studier i 13 land verden over. Man skulle fokusere på svulsttyper i vev som absorberer mest energi fra mobilbruk. Datainnsamlingen foregikk i perioden 2000–2004. Dataene omfattet omkring 2 700 tilfeller av gliom, 2 400 tilfeller av meningeom, 1 100 tilfeller av kreft på hørselsnerven og 100 tilfeller av ondartet kreft i spyttkjertelen, pluss et tilfeldig utvalg av kontrollpersoner matchet etter alder, kjønn og region – omkring 7 600 til sammen. IARC ved professor Elisabeth Cardis har ledet og koordinert studiene.

I de nærmeste årene etter datainnsamling ble det publisert en rekke nasjonale studier. I 2004 kom f.eks. en svensk studie om kreft på hørselsnerven, som vekket betydelig bekymring. Hørselsnerven er det vevet i hodet som er sterkest eksponert når man holder mobilen til øret. Etter ti års mobilbruk fant man en risikoøkning på 90 pst. – eller 290 pst. når man også tok hensyn til hvilken side av hodet personen pleide å holde telefonen. I 2007 kom en israelsk studie om kreft i spyttkjertelen, som bl.a. fant 50–60 pst. økt risiko når man tok hensyn til hvilken side av hodet personen pleide å holde telefonen.

Det tok lang tid med publiseringen av den internasjonale sluttrapporten, som skulle oppsummere alle funnene fra deltakerlandene. Forklaringen fra Elisabeth Cardis var at det var uenighet om manuskriptet. I hele latensperioden presset fagtidsskriftet Microwave News og internasjonale store aviser som Le Monde, Daily Telegraph og Los Angeles Times på for å få resultatene offentliggjort.

Først i mai 2010 kom den internasjonale sluttrapporten. Av en eller annen grunn manglet analysene av kreft

på hørselsnerven og i spyttkjertelen – ifølge Cardis fordi de komplette rådataene fortsatt ikke er sendt rundt – etter alle disse årene.

Hovedstudien avsluttes med en todelt konklusjon, som kan tolkes i akkurat den retningen man selv ønsker, alt avhengig av hvilken del man legger mest vekt på: Dataene antyder en økt risiko for gliom, og en mye mindre økning i risiko for meningeom, ved de høyeste eksponeringsnivåene, og for kreftutvikling på den siden av hodet man holder mobilen, og – når det gjelder gliom – en økt risiko for svulster i tinningslappen. Men slagsider og feil begrenser styrken i konklusjonen vi kan trekke av disse analysene, og hindrer oss i å tolke resultatene som årsak–virkning.

Ti år og 19 mill. euro senere står vi, ifølge denne konklusjonen, omtrent ved utgangspunktet. Det merkeligste ved resultatene i hovedstudien er at de fleste analysene viser en redusert risiko for hjernesvulst ved mobilbruk. Mobilbruk skal altså beskytte mot kreft! Dette er et så usannsynlig resultat at heller ikke forskerne tror på det. De er enig i at utfallet må skyldes feil og mangler ved dataene.

La meg liste opp noen av manglene ved design og datasett til Interphone-studien:

1. Personer som brukte trådløs fasttelefon, ble ansett for å være ikke-eksponerte – dette til tross for at denne strålingen er av samme type som stråling fra mobiltelefoner og dessuten kontinuerlig 24 timer i døgnet, og til tross for at man i intervjuene faktisk også hadde innhentet opplysninger om bruk av andre mikroølgeapparater enn mobil, bl.a. trådløs telefon.
2. Utilstrekkelig latenstid for utvikling av kreft: Studier har vist at kreftframkallende stoffer som tobakk og røntgenstråler ikke resulterer i kreft før tidligst 10–20 år etter første eksponering, unntatt i svært sjeldne tilfeller. At Interphone allerede etter to–fire års mobilbruk begynner å se tegningen av økt risiko, er derfor særs urovekkende.
3. Urealistisk definisjon av «vanlig» mobilbruker: En vanlig mobilbruker ble definert til å være en som ringer minst én gang i uken i minst seks måneder. En storbruker er en bruker av mobiltelefon i 1 640 timer, tilsvarende en halv time om dagen i ti år. For meg er det en høyst normal bruker av mobiltelefoni.
4. Utelukkelse av barn og eldre fra undersøkelsen: Studien begrenset seg til voksne i alderen 30–59 år, altså den aldersgruppen som er mest robust.
5. Utelukkelse av flere typer hjernesvulst.
6. Utelukkelse av personer som hadde dødd, eller som var for syke til å bli intervjuet som følge av sin hjernesvulst.
7. Deltakerslagsiden: Dette handler bl.a. om atskillig lavere deltakelse i kontrollgruppen enn i testgruppen og om lavere deltakelse blant dem som brukte mobiltelefonen lite enn blant dem som brukte mobiltelefonen mye.

Hovedfunnene ble i sluttrapporten presentert som ingen sammenheng mellom mobilbruk og hjernesvulst blant normalbrukere av mobiltelefon, men det kom også fram at de såkalte storbrukerne av mobiltelefon har 40 pst. økt risiko for hjernesvulst.

Det merkelige er at vedlegg 2 inneholder en revidert analyse med et annet datagrunnlag, noe forfatterne der sier var påkrevd på grunn av design- og metodeproblemer i hovedundersøkelsen. Når man har en uklar kontrollgruppe, slik forfatteren innrømmer, anbefales det å kjøre risikoberegning med en annen referansegruppe, nemlig den testgruppen som var minst utsatt for stråling. Dette var gjort i vedlegg 2.

I den korrigerte analysen i vedlegg 2 har sluttrapportens 40 pst. økning i risiko for gliom hos de såkalte storbrukerne blitt til 82 pst. økt risiko. Her finner man også en statistisk signifikant forhøyet risiko, 68 pst., for utvikling av gliom hos dem som hadde brukt mobil så lite som to–fire år, og 118 pst. forhøyet risiko for dem som hadde brukt mobil i ti år eller mer.

Tallene i vedlegg 2 viser at risikoen for gliom stiger forholdsvis jevnt med antall år man har brukt mobiltelefon. Videre ser man også at risikoen stiger ganske jevnt med antall daglige telefonsamtaler.

Merkelig nok ble ikke vedlegg 2 sendt til pressen. På hjemmesiden til Verdens helseorganisasjon finnes en pressemelding som bare refererer til funnene i hovedrapporten.

Det må være lov å spørre om hvorfor ikke den korrigerte analysen i vedlegg 2 ble presentert under diskusjonen av resultatene i hovedrapporten, slik konvensjonen tilsier.

Statens strålevern har nøyed seg med å gjengi WHO's pressemelding om Interphone. Hvorfor har ikke Statens strålevern selv studert både hovedrapporten og vedlegg 2 og gitt mer korrekt og komplett informasjon til norske borgere og politikere?

Uthalingen av sluttrapporten skyldes uenighet mellom to fraksjoner av Interphone-gruppen. Dette lekket ut til offentligheten i forbindelse med et møte i Bioelectromagnetics Society i San Diego sommeren 2008. Skillet går mellom den gruppen som gjentar at det finnes ingen risiko, og den gruppen som uttaler at dataene viser økt kreftrisiko ved mobilbruk, og føre-var-tiltak er nødvendige.

Det har vært kamp om den endelige publiseringen. Konsensus ble aldri nådd. Et kompromiss ble oppnådd i den todelte konklusjonen og i de to ulike analysene av dataene. Spørsmålet er: Hvem skal vi tro på? Elisabeth Cardis er tydelig i alle sine svar til pressen: Etter min mening viser resultatene en reell økning i risiko.

Spørsmålet vi må stille oss, er: Er dette nok for å legge til grunn en føre-var-praksis også i Norge?

Statsråd Anne-Grete Strøm-Erichsen [12:28:15]: Interphone-studien er den største studien om risiko for utvikling av svulst etter bruk av mobiltelefon som har vært utført til nå. Studien omfatter 13 land, og det er Verdens helseorganisasjons kreftforskningsinstitutt som har utført studien. Norge var representert ved Kreftregisteret og Statens strålevern.

Da studien ble publisert, sendte Statens strålevern ut en pressemelding om resultatene. Representanten Gitmark påpeker at pressemeldingen bare omhandler hoveddelen av rapporten og ikke vedleggene – som viste en høyere risiko.

Strålevernet valgte å sende ut en pressemelding med

de samme opplysningene som pressemeldingen fra det internasjonale kreftforskningsinstituttet, IARC. Strålevernet utarbeidet deretter utdypende informasjon om resultatene fra Interphone-studien. Hovedstudien er en vanlig pasientkontrollundersøkelse, og det er brukt en standardmetode innen epidemiologiske studier. Ved slike studier er det alltid mange elementer som er vanskelig å forutse under planleggingen.

Strålevernet understreker at når det gjelder forskning på mobiltelefonbruk, er det kanskje flere usikkerhetsfaktorer enn på andre områder. Et eksempel kan være at mobilbruken er selvrapportert og ikke målt på en objektiv måte. Metodiske svakheter finnes i alle epidemiologiske studier. Forskerne søker alltid å redusere usikkerheten ved metoden mest mulig.

I sin informasjon om Interphone-studien går Strålevernet nærmere inn på innholdet i vedleggene til hovedstudien. Det informeres om at det i vedleggene er gjennomført analyser hvor de har brukt en annen kontrollgruppe enn i hovedstudien – noe som vil påvirke resultatet. Her ble det funnet økt risiko blant personer som begynte med mobiltelefon for ti år siden eller mer, og hos dem som hadde snakket i flest timer. Endring av kontrollgruppe gjør analysene i vedlegget mindre troverdige, men gir likevel grunn til videre forskning.

Strålevernet opplyser at forskerne som har planlagt og gjennomført Interphone-studien, er anerkjente epidemiologer. I rapporten diskuterer de også svakheter og usikkerheter i resultatene. Strålevernet opplyser at det er analysene i hovedartikkelen som er det opprinnelige, og som må vektlegges.

Interphone-studien er den største i sitt slag, og er dermed et viktig bidrag i forskningen rundt mobilbruk og helserisiko.

Jeg vil understreke at Strålevernet ikke driver forvaltning på dette området på bakgrunn av enkeltstudier alene. Resultatene fra Interphone-studien må ses i sammenheng med all annen kunnskap som finnes på dette fagfeltet, før det kan trekkes konklusjoner. Særlig er dette viktig når funnene ikke er entydige, og når det er metodiske svakheter ved studien.

Mobiltelefonbruken har økt betydelig de siste årene. I dag har 80–90 pst. av befolkningen mobiltelefon, og basestasjoner er installert over hele landet. Trådløse nettverk brer om seg og blir i økende grad installert i hjem, kontorer, skoler og bysentre. Den økte mobilbruken har ført til økt bekymring for mulige helseeffekter ved bruk av mobiltelefon og ferdsel nær basestasjoner. Regjeringen tar bekymringen for stråling knyttet til kommunikasjonsteknologi alvorlig.

Inntil man vet mer om mulige helseeffekter, er det viktig at de internasjonale anbefalingene om grenseverdier følges. I henhold til strålevernforskriften er det også krav om at all eksponering skal holdes så lav som det er praktisk mulig, også på områder hvor helserisiko ikke er dokumentert. Det innebærer at man skal søke å redusere eksponeringen ytterligere, selv om den allerede er under grenseverdiene. Forutsetningen er at det kan gjøres uten vesentlige ulemper. For at eksponeringen skal holdes så

lav som mulig, anbefaler strålevernmyndigheten å bruke handsfree-utstyr, slik at telefonen holdes vekk fra hodet under samtale. De anbefaler også å sørge for å ha god mobildekning og bruke sms. Disse anbefalingene bygger på et føre-var-prinsipp.

Jeg vil også nevne at Nasjonalt folkehelseinstitutt har oppnevnt en ekspertgruppe på området elektromagnetiske felt og helse. Gruppen er bredt sammensatt av fagfolk med kompetanse innen medisin, epidemiologi, biologi, fysikk, filosofi, statistikk og teknologi. Ingen av medlemmene har bransjetilknytning. Foreningen for el-overfølsomme har en observatør i gruppen og bidrar således til åpenhet om dette arbeidet.

Gruppen skal oppsummere all kunnskap som finnes om helseeffekter av eksponering for svake høyfrekvente felt. I dag er det ulik praksis i ulike land når det gjelder håndtering av mobilmaster, basestasjoner og trådløse nettverk. Derfor har departementet bedt om at ekspertgruppen også ser nærmere på norsk forvaltning og regelverk på dette området. Gruppen skal levere sin rapport høsten 2011.

Når rapporten fra ekspertgruppen foreligger, vil departementet ta standpunkt til videre oppfølging, herunder hvilke nasjonale anbefalinger man skal gi om hvordan vi skal oppnå lav eksponering i de omgivelsene folk lever og ferdes i.

Peter Skovholt Gitmark (H) [12:34:17]: I Interphone-sluttrapporten oppsummeres ikke resultater fra tidligere forskning på området, slik det er skikk å gjøre. Det hadde vært naturlig å vise til bl.a. en meta-analyse fra 2009, som var basert på 23 undersøkelser og over 12 000 kreftpasienter pluss rundt 25 000 kontrollpersoner. Studien fant en signifikant positiv samvariasjon, altså skadelig effekt, ved å legge sammen resultatene fra åtte «høykvalitetsstudier» med blinding, hvorav de fleste også hadde lik deltakeropplutning i test- og kontrollgruppen. Dette dreide seg om de syv studiene til professor Lennart Hardell og medarbeidere ved Örebro universitet, pluss en tidligere Interphone-undersøkelse av melanom, Stang 2001. Derimot viser de samlede resultatene fra 15 andre studier – med lavere kvalitet – en signifikant negativ samvariasjon. Dette dreier seg hovedsakelig om Interphone-studier uten blinding og med lavere opplutning i kontrollgruppen enn i testgruppen. Uttrykket «blinding» viser til at forskere ikke har blitt informert om hvem som faktisk led av hjernesvulst, og hvem som ikke gjorde det, mens de gjorde intervjuene om mobilbruk.

Poenget er altså at studiene der forskerne ikke visste om intervjuobjektene hadde svulst eller ikke, påviste en sammenheng mellom mobilbruk og hjernesvulst. Der forskerne under intervjuene visste hvem som var pasienter, og hvem som var kontrollgruppe, fant man det motsatte: at mobilbruk forebygger kreft på hjernen.

Meta-analysen nevner også at Hardell-gruppens forskning, som altså konkluderer med økt risiko for kreft, kjennetegnes av uheldede forskere. I motsetning til de 15 andre studiene hadde ikke Hardell-gruppen mottatt pengebidrag fra mobilbransjen.

I denne sammenhengen kan det nevnes at den ameri-

kanske professoren Henry Lai hadde gjort en optelling over forskning på elektromagnetiske felt og helse. Oppstillingen viser at 72 pst. av de bransjefinansierte studiene ikke har funnet noen negativ helseeffekt av mobilstråling, mens tilsvarende tall for de uavhengige studiene er 33 pst.

Statsråden sier flere ting som det er verdt å fokusere på. Jeg synes spesielt at det at man ikke har funnet fram til entydige resultater, er verdt å fokusere på. Der er vi helt enige. Det er stadig flere rapporter som viser til helseskader, men det er også et betydelig antall, og det store flertallet, som gjør det motsatte. Spørsmålet er igjen: Er dette nok til å legge føre-var-prinsippet til grunn når vi setter våre strålegrenser her i Norge?

Statsråden sier også at regjeringen tar helseeffekter av stråling alvorlig. Problemet er at det er svært vanskelig å se endringer over de siste par årene i forhold til nettopp føre-var-prinsippet.

Statsråd Anne-Grete Strøm-Erichsen [12:37:38]: Dette er en veldig teknisk og veldig faglig interpellasjon som i høyeste grad egentlig også krever noen faglige svar.

Det som er politiske svar i dette, er hvordan man innretter seg, og hvem man lytter til, i en situasjon hvor man ikke nødvendigvis har alle svarene, eller det ikke er entydighet. Da er det slik at vi følger Verdens helseorganisasjons kreftforskningsinstitutt, som gir føringer. Det har vi gjort i denne sammenheng, samtidig som vi har sagt at vi også vil følge opp på andre områder, spesielt når det gjelder den ekspertgruppen som jeg omtalte, og som ikke har noen bransjetilknytning. Det er viktig at de oppfattes som uavhengige og helt uhildet i forhold til disse områdene, hvor det tross alt kan mistenkes økonomiske motiver for konklusjoner som kan følge. Jeg sier ikke at det er gjort her, men det kan veldig lett bli koblet opp til det. Så det er viktig at det arbeidet som gjøres, skal være uavhengig.

Det er også sånn at strålevern forskriften vi følger, følger internasjonale anbefalinger om grenseverdier. I tillegg har denne forskriften et krav om at all eksponering skal holdes så lav som praktisk mulig, også på områder hvor det ikke er dokumentert helserisiko.

Jeg mener at så lenge man ikke har andre funn som man også internasjonalt har klart å komme til enighet om, vil det være viktig å følge føre-var-prinsippet. Når vi sier at dette med stråling er et område som regjeringen følger tett, er det realitet i det. Vi har et institutt for å følge dette feltet, Statens strålevern, og som sagt denne ekspertgruppen, som er viktig, og som vi skal følge videre i det som skjer både i Norge og internasjonalt på området.

Are Helseth (A) [12:40:38]: Takk til interpellanten, som tar opp et viktig tema som interesserer mange. Problemstillingen er relativt ny, fordi mobilteknologien er ung. Jeg vil også takke for muligheten til å diskutere et tema som har opptatt meg gjennom flere år i en annen rolle.

Interpellasjonen refererer til det såkalte Interphone-prosjektet, med deltakere fra 13 land, deriblant Norge, og ledet av Verdens helseorganisasjons internasjonale kreftforskningsinstitutt. Studiedesignen går ut på å undersø-

ke om mobilbruk slår ut i statistiske analyser som en selvstendig forklaringsvariabel for hjernesvulster.

Det har vært høye forventninger til Interphone-studien, og mange hadde håpet at den skulle gi et endelig svar på hvorvidt bruk av mobiltelefon øker risikoen for hjernesvulst. Det må sies at studien ikke har gitt endelig svar på den grunnleggende problemstillingen. Dette er beklagelig, for mange er opptatt av spørsmålet, og mange er bekymret.

I våre omgivelser utsettes vi hele tiden for bakgrunnsstråling. Strålingen fra elektriske artikler er imidlertid noe annet enn fra kommunikasjonsutstyr. De biologiske effektene er svært ulike og kan ikke omhandles sammen, slik vi ofte ser i mediene.

Siden mobiltelefon er relativt nytt og innebærer en ny eksponering for elektromagnetiske felt, anbefaler fagmiljøene en føre-var-atferd gjennom å bruke handsfree og sikre god dekning – dette siste fordi strålebelastningen fra selve telefonen øker med avstand fra sendemast.

Interphone-studien er publisert i det velrenomerte tidsskriftet *International Journal of Epidemiology*, og de vitenskapelige hovedkonklusjonene er at det ikke ble funnet en økt risiko for utvikling av hjernesvulster av typen gliomer og meningeomer i forbindelse med bruk av mobiltelefoner. Gliomer er ondartede svulster med forskjellig veksthastighet, og meningeomer er i hovedsak godartede svulster. Man så en økt risiko for hjernesvulst blant personer som var i de høyeste eksponeringsgruppene, men skjevheter og feil i materialet fører til at man vanskelig kan tolke inn en årsakssammenheng.

Når man går inn i enkeltresultatene, ser en at de fleste analysene viser en beskyttende effekt av mobilbruk. Dette er overraskende og indikerer at det er skjevheter i materialet. Når man ikke finner et konsistent mønster i resultatene, er det vanskelig ensidig å legge vekt på forhøyede verdier i små undergrupper.

Hvis et lignende funn skulle fremkommet i en studie av røyking og lungekreft, kunne det ha vært at bruk av fem sigaretter per dag beskyttet mot utvikling av lungekreft, mens en undergruppe av storbrukere fikk mer lungekreft. Det ville være vanskelig å forklare et slikt funn, også fordi en biologisk mekanisme ikke ville være kjent.

Videre viser undersøkelsen at risk ratio var høyest blant dem som brukte mobilen i en kort tidsperiode, men som hadde snakket i mange timer. Basert på vanlig biologisk forståelse av kreftutvikling er det uvanlig at tid fra eksponering til utvikling av en solid svulst skal være så kort. Særlig overraskende er det at dette skulle være tilfellet for en antatt langsomt voksende svulst som en meningeom.

Vi må være ærlige og erkjenne at det gjennom de 20 siste år har vært lite fremgang i årsakskunnskapen når det gjelder hjernesvulster. Dette er et vanskelig fagfelt. Gamle og nye hypoteser må uttestes med vitenskapelige metoder. Internasjonale ekspertkomiteer og våre nasjonale fagmyndigheter har oversikt over forskningsresultatene og styrker og svakheter ved hver enkelt studie. Ekspertkomiteene har til nå kommet fram til at det ikke er økt risiko for hjernesvulst ved bruk av mobiltelefon. Interphone-studien anbefaler derfor videre forskning.

Så lenge fasitsvarene med tre streker under ikke foreligger, bør vi alle bruke hodet. Det betyr to ting: Bruk handsfree, og sørg for god dekning.

Så er det en helt annen debatt om vi behøver å bruke telefonen så mye som vi gjør. Jeg tror det ville skape bedre folkehelse om flere skrudde av telefonen oftere.

Morten Stordalen (FrP) [12:45:44]: La meg først gi ros til helseministeren for et grundig og godt svar i sitt innlegg og for også å ha en fornuftig tilnærming til problemstillingen.

Interpellanten tar opp et tema som det er begrenset informasjon på når det gjelder skadevirkninger. Jeg synes uansett det er viktig at vi til enhver tid har et fokus som sikrer befolkningen. Jeg mener at vi i dag har et generelt bra vern i Norge kontra andre land på dette området. Det finnes land som opererer med lavere grenseverdier, men som samtidig ikke overholder dette, fordi de sender med langt sterkere signaler. Det finnes internasjonale regler for dette i dag, som sagt, og jeg vil mene at vi her i landet er flinke kontra andre land til å overholde det som er akseptabelt.

Det finnes en mengde forskning og rapporter som spriker like mye som antall rapporter som er laget. Jeg tror dette bl.a. skyldes at det er relativt kort tid vi har hatt med denne typen kommunikasjonsmidler. Samtidig er det slik at det er veldig individuelt hva som oppfattes som ubehagelig og/eller sjenerende stråling. Men når det hevdes fra enkelte hold at mye bruk av mobiltelefon medfører en økt risiko for bl.a. svulst på hjernen, ja da skal vi ta det på alvor.

Jeg tror vi bør ha mer forskning på dette området før vi konkluderer med det ene eller det andre, dette på grunnlag av alle forskjellige rapporter som ikke er sammenfallende.

Jeg tror nok ikke det vil være mulig å beskytte alle til enhver tid mot en eventuell strålingsfare på dette feltet – dette fordi vi alle har forskjellig grad av følsomhet – men jeg hilser velkommen en større innsats for å få en god kvalitativ forskning på plass for å få en enda bedre og sikrere kunnskap på området, fordi en del mennesker hevder å ha plager med dette, og fordi enkelte hevder at det medfører økt risiko knyttet til mobilbruk og stråling for øvrig.

Kjersti Toppe (Sp) [12:47:46]: Først vil eg takka representanten Gitmark for interpellasjonen. Eg skal innrømme at eg er ingen ekspert på dette området, men det er eit viktig tema som veldig mange er opptekne av, og ein lurar på om det er mogleg kreftfare ved mobilbruk.

Vi veit at det er stråling ved mobiltelefonbruk, og mobiltelefon er noko som mange brukar. 80–90 pst. av befolkninga har mobiltelefon. Mi spesielle bekymring er at det blir stadig fleire barn og stadig fleire yngre barn som brukar mobiltelefon dagleg. Derfor har vi bekymring for moglege helseeffektar ved bruk av mobiltelefon og trådlause nettverk. Vi som folkevalde må jo ta denne bekymringa på alvor ut frå dei som vi representerer. Og så er det ein grunn til, som det er sagt her. Det er at dei fleste av oss som sit her i dag, er storforbrukarar etter definisjonen i rapporten.

Ut frå det som helsekomiteen har vore oppteken av i denne saka, har eg lyst til å nemna at i budsjettomtala både for 2010 og 2011 blei det levert fleirtalsmerknader om mobil stråling. Vi har understreka behovet for meir kunnskap om moglege helsefarar av stråling frå mobiltelefonar og trådlause nettverk. Vi har vist til den tverrfaglege ekspertgruppa som regjeringa har sett ned på området elektromagnetiske felt og helse. Denne gruppa er, som helseministeren omtala, breitt samansett, og skal levere sin rapport hausten 2011. Komiteen har i budsjettmerkna den lagt til grunn at gruppa knyter til seg nødvendig internasjonal ekspertise og tek vare på brukarperspektivet på ein god måte.

Så stilte interpellanten spørsmålet om oppfølginga av sluttrapporten frå det internasjonale Interphone-prosjektet og stiller spørsmål ved analysen. Eg har ikkje kunnskap som kan overprøva at det er skeivheit og feil i denne studien, som avgrensar moglegheita for å trekkja konklusjonar og vurdera årsakssamanhengar, eller om det er slik at dei verste resultatata er gøymd i appendiksane i undersøkinga.

Eg synest det er viktig at ein følgjer føre-var-prinsippet. Eg synest det er gjort godt greie for i debatten her i dag, både frå statsråden og frå representanten Are Helseth, at det er vanskeleg å leggja vekt på ein-sidede resultat frå denne undersøkinga som tilseier for høge verdiar blant storforbrukarane. Svaret som er gitt, er at vi treng vidare forskning på området, at ein legg Interphone-studien til grunn for det, og at vi må avvente innstillinga frå ekspertgruppa.

Så er eg einig med Are Helseth i at det er interessant òg ut frå eit helseperspektiv å sjå på kor mykje vi brukar telefon, og kva det har å seia for helsa.

Laila Dávøy (KrF) [12:51:53]: Jeg vil også takke interpellanten for å ha reist denne debatten. Hvis det er noe jeg er helt sikker på, er det at vi kommer til å få flere debatter om dette i tiden som kommer.

Det må alltid vurderes om ny teknologi påvirker kroppen og helsen vår. Kristelig Folkeparti mener at utgangspunktet må være at vi er føre var på dette feltet som på andre felt, særlig hvis det rapporteres om ubehag eller skade som kan knyttes til enten eksisterende eller ny teknologi. Det er avgjørende med kunnskap om effekter av teknologien, og om helseplager kan knyttes til disse.

Jeg skal ikke gå inn på Interphone-studien som sådan – det er det faktisk flere som har gjort allerede – men bare påpeke nødvendigheten og viktigheten av uavhengig forskning. Det er selvfølgelig viktig at resultatene er til å stole på, slik at disse skaper tillit. Det er også trist, som flere har vært inne på, at Interphone-studien ikke gir tydeligere svar på grunn av skjevheter og feil.

Det er samme type stråling som kommer fra mobilmaster som kommer fra mobiltelefoner. Det er mange i dag som er bekymret for den stråling de utsettes for. De opplever at det settes opp antenner på hustakene som det er umulig å bli kvitt når beboerne rapporterer om plager og sykdom. Fellesskapets behov, bl.a. knyttet til nytt nødnett, brukes som motargumenter. Dette er i så fall ikke en fø-

re-var-praksis, slik jeg ser det. Mobilselskapene må også kunne ta kostnadene ved å sette opp mobilmaster lenger bort fra folk når det er frykt for helseskader, eller når man faktisk rapporterer om slike.

Senest i går hadde jeg møte med en leder i et borettslag her i Oslo, der svært mange beboere har fått symptomer de mener kommer på grunn av stråling fra flere antenner oppsatt på ett av takene der folk bor. Dette er stråling som folk utsettes for 24 timer i døgnet. Det er nærmest umulig å få mastene fjernet. Statsråden var inne på at strålingen skal holdes så lav som mulig dersom det ikke er store ulemper knyttet til det. Det er jeg enig i. Så viser statsråden f.eks. til det å bruke ledning. Men jeg føler at det er viktig å påpeke at også leverandørene av dette utstyret må kunne ta et ansvar for at strålingen skal holdes så lav som mulig. Spørsmålet er om økonomi er en slik ulempe, for jeg kan ikke se at det er annet enn økonomi som tilsier at det blir vanskelig å flytte disse mastene for selskapene, og at det kanskje er det som gjør at man velger ikke å flytte dem.

Vi hadde også en debatt i Bergen for et par år siden om Kalmarhuset, der en rekke beboere ønsket å få fjernet mastene fordi de hadde problemer med dette. Det ble anket i siste instans til Samferdselsdepartementet, som faktisk ga leverandøren lov til å beholde mastene til 2018 inntil videre, og kanskje får de lov videre.

I avisen Budstikka fra desember kunne vi lese at brannvesenet i Asker og Bærum i stor grad har parkert sitt nye nødsamband på grunn av det de mener er stråleplager. Men Direktoratet for nødkommunikasjon avviser at det er grunn til å frykte stråling. De forholder seg igjen til Statens strålevern. Brannmenn på sin side dokumenterte så store plager at arbeidsmiljøutvalget gjorde vedtak om at bruken av nødsambandet Tetra skal være på et absolutt minimum.

Det er også en realitet, og ikke uten grunn, at flere kommuner starter sine egne føre-var-tiltak. Jeg kan nevne Stavanger, Sola, Sandnes, Kristiansand og også bydelen Vestre Aker. Jeg vil også nevne at Seletun-rapporten er like om hjørnet. Den kan bli svært interessant.

Statsråden nevnte at det er en interpellasjon som er teknisk og faglig. Det er jeg enig i. Hun sier også: Hvem skal vi lytte til – WHO, Statens strålevern, ekspertgruppen? Ja, absolutt. Men jeg mener også at vi er nødt til å lytte til folk. Vi er nødt til å lytte til brannfolkene, som allerede er varslet, og til en stadig økende gruppe med mennesker som mener de har helseplager som skyldes stråling. Jeg håper vi kan lytte også til alle disse.

Debatten i dag har avdekket at det er behov for mer forskning. Trådløse nettverk, mobilantennener på hustak og mobilbruk angår oss alle, og det bygges stadig mer ut. Kristelig Folkeparti imøteser regjeringens initiativer til mer uavhengig forskning, men også en klar føre-var-politikk på dette området.

Peter Skovholt Gitmark (H) [12:57:05]: Takk til alle som har deltatt i debatten. Jeg synes det har vært en god debatt. Jeg beklager at debatten er teknisk, men det er en debatt som må tas kontinuerlig. Dette er i bare denne stortingsperioden én av flere debatter på området, og jeg

er helt sikker på at vi kommer til å følge opp i løpet av kort tid bl.a. om Tetra-nettet og hva vi har sett i forhold til brannmennene i Asker.

En fransk ekspertgruppe har gått igjennom 2 500 seriøse forskningsrapporter om radiofrekvent stråling. Et fåtall av disse tilfredsstillende komiteens særdeles strenge kvalitetskrav. Og et fåtall av disse igjen viser at strålingen fra mobiler etc. har biologiske effekter og kan utgjøre en helsefare. Men direktøren for det franske direktoratet for helsesikkerhet og arbeidsmiljø, Martin Guespereau, framholder at det ikke er antallet studier det kommer an på. Studienes høye kvalitet gjør at funnene er uomtvistelige. På dette grunnlaget anbefaler ekspertgruppen å redusere befolkningens eksponering for stråling. Selv om funnene ikke er tilstrekkelige til å konkludere definitivt, er de udiskutable tegn på at stråling kan ha negative helseeffekter, påpeker Guespereau, og da kan vi ikke fortsette med å ikke gjøre noe.

Den franske regjeringens respons var å forby mobiltelefoner i barne- og ungdomsskolen og innføre lave grenseverdier for stråling i 16 prøvekommuner.

Det som skjedde i Frankrike, er et godt eksempel på hvordan føre-var-prinsippet skal praktiseres: En bredt sammensatt ekspertgruppe gjennomgår tilgjengelig dokumentasjon, er spesielt oppmerksom på vitenskapelig usikkerhet og inkluderer meninger som er i mindretall. Etter at de på denne måten har vurdert risikoen, er det politikernes oppgave å håndtere den.

Det synes jeg også statsråden sa godt. Statsråden og jeg er helt enige om at dette må til syvende og sist være politikens område når fagfolkene ikke konkluderer. Skal vi legge føre-var-prinsippet til grunn eller ikke, tilhører denne sal og oss som politikere å bestemme – ingen andre! Det finnes en rekke fagrapporter på den ene og den andre siden som ikke klarer å vise til entydige funn. Det er likevel urovekkende å se at det er stadig flere rapporter som viser til helseskader. Da er spørsmålet igjen til statsråden: Når kan vi se at føre-var-prinsippet virkelig begynner å bli tatt til følge?

La meg gi statsråden et par eksempler på hva som kan gjøres på kort sikt. Er det grunnlag for å ha trådløse nett i barne- og ungdomsskoler, eller for den saks skyld på skoler i det hele tatt når vi kan kable og forbedre Internett i så måte? Er det ikke bare bekvemmelighet som gjør at vi tviholder på dagens teknologi? Har kommuner mulighet til å sette lavere strålegrenser enn det Statens strålevern sier, er også et interessant prinsipp som må ses på.

Jeg mener at vi har gått altfor langt i å se bort fra de stadig flere el-overfølsomme. Når vi ikke klarer å bli enige om en føre-var-holdning i Norge, så klarer vi heller ikke å ta til følge alle de som er skadelidende.

Statsråd Anne-Grete Strøm-Erichsen [13:00:31]: Selv om dette er teknisk komplisert, vil jeg si at det har vært en veldig interessant politisk debatt. Sånn sett synes jeg interpellanten har reist et veldig viktig tema, og som vi også hører, er det enstemmighet om hva man politisk egentlig ønsker. Det er jo ikke tvil om at vi ønsker at føre-var-prinsippet skal legges til grunn. Det har også i løpet

av debatten kommet opp dette med alle disse tingene som vi omgir oss med til daglig: Trenger vi det? Skal vi gjøre det på samme måte? Interpellanten spurte nettopp: Skal vi ha trådløse nett versus kabling? Det er i hvert fall spørsmål som jeg kan ta med til Statens strålevern og be om en uttalelse om, som absolutt er interessant, og som gjelder veldig mange.

Så har jeg lyst til å si at hvis det var én praktisk ting som kunne komme ut av denne debatten her i dag, var det jo at det var enstemmighet politisk, og en sterk anbefaling fra Stortinget, om at alle bruker handsfree og ikke har mobiltelefonen opp til hodet. Det ville i hvert fall være å følge føre-var-prinsippet når det gjelder det som vi personlig hver og én av oss kan gjøre noe med.

I tillegg er det jo interessant med disse kommunene som innfører føre-var-prinsippet, og er oppmerksom på det og tar hensyn til det. Det er klart at her kan vi også gjøre noe overfor kommunene for å gjøre dem oppmerksom på viktigheten av at de også gjør disse vurderingene når de tillater å sette opp master. Jeg skal ikke si at de ikke gjør det i dag, men det er aldri skadelig med en påminnelse på et område som vi tross alt ikke vet nok om. Vi kjenner ikke konsekvensene, fordi det tross alt er forholdsvis nytt.

Så må jeg si at jeg ser med forventning frem mot den ekspertgruppen som skal legge frem sin rapport til høsten. Det kan jo hende at den kommer frem til, og får samlet, ny kunnskap, og i så fall må vi jo ta stilling til det når rapporten kommer. Men at det kommer til å skje en utvikling her, er i hvert fall helt sikkert.

Presidenten: Sak nr. 3 er dermed ferdigbehandlet.

Sak nr. 4 [13:03:15]

Interpellasjon fra representanten Kåre Simensen til barne-, likestillings- og inkluderingsministeren:

«Forslaget til nytt forbrukerrettighetsdirektiv innebærer en større revisjon og sammenslåing av fire tidligere direktiver på dette feltet. I EU-kommisjonens forslag til forbrukerrettighetsdirektiv ønsker man full harmonisering i medlemslandene. Kommisjonens forslag omhandler alle typer forbrukerkjøp, både over disk og på Internett. De nordiske landene har sterke forbrukerorganisasjoner og sterk forbrukerlovgivning, som gir forbrukerne god beskyttelse.

Hva er den norske regjeringens posisjon overfor EU når det gjelder forbrukerrettighetsdirektivet, og hva gjør regjeringen for å sikre norske forbrukerrettigheter i forbindelse med behandlingen av det nye forbrukerrettighetsdirektivet?»

Kåre Simensen (A) [13:04:16]: EØS-avtalen har forandret hverdagen vår. Fra morgen til kveld omgir vi oss med tjenester og produkter der EU har bestemt lovverket. Skiftende regjeringer har brakt Norge stadig nærmere EU. Flere tusen små og store vedtak har siden 1994 blitt en del av norsk lov. Disse reglene har påvirket alt fra dagli-

ge innkjøp, jobb, utdanning, fritid, reising, miljøvern, for å nevne noen få.

I disse dager diskuteres flere direktiv som er på vei inn i norsk lovgiving. Både innskuddsdirektivet og datalagringsdirektivet er eksempler på direktiv som vil engasjere og skape debatter. Debattene er for lengst i gang, men de skal jeg la ligge i denne omgang.

Forbrukerrettighetsdirektivet er et tredje direktiv som i løpet av våren skal vedtas i EU, og som da vil bli en viktig del av vår framtidige forbrukerpolitikk. Av den grunn er det viktig at debatten og prosessene som ligger i forkant av vedtaket i Brussel, settes på dagsordenen blant oss parlamentarikere i større grad enn vi til nå har gjort. Resultatet av det vi til nå vet, er at det kan få store konsekvenser for hvilke forbrukerrettigheter vi har i fremtiden.

Min interpellasjon er et forsøk på å skape debatt, få fram hvordan et nytt forbrukerrettighetsdirektiv vil påvirke det vi har, og ikke minst sette forbrukerpolitikken på den politiske dagsordenen.

I Norge har vi en forbrukerpolitikk som sikrer oss forbrukere på en rekke områder. Tidligere i dag har vi fått synliggjort våre rettigheter i forbindelse med inngåing av lån, og uten å komme inn på alle våre forbrukerrettigheter, kan vi oppsummere det hele med å si at våre rettigheter som forbrukere står sterkt i Norge. Selv om dagens ordninger er gode, er det viktig å erkjenne at våre forbrukerrettigheter ikke er en statisk ordening. Vi er nødt til å arbeide både nasjonalt og internasjonalt for å trygge og utvikle våre ordninger videre. Vi må tilpasse oss nye behov og også utviklingstrekk vi ser skjer rundt oss. Det er ingen selvfølge at morgendagens forbrukere har de samme rettigheter som vi har i dag, men vår politiske utfordring er at de skal være minst like gode som dagens ordening, men tilpasset morgendagens behov.

Forbrukerrettigheter har tradisjonelt vært en nasjonal oppgave hvor vi selv har definert nivået. Etter hvert har vi fått implementert en rekke EU-direktiv i vår lovgivning, også på forbrukersiden. Det neste direktivet som står for tur, er, som nevnt, EUs nye forbrukerrettighetsdirektiv. Det nye forbrukerrettighetsdirektivet forventes vedtatt i løpet av våren 2011. Jeg oppfatter at det er bred politisk enighet her på Stortinget når det gjelder forbrukerpolitikk. Denne enigheten er også forankret i et felles krav om at dette direktivet ikke må bli vedtatt slik som det foreligger i forslaget fra EU-kommisjonen, og signalene fra det arbeidet som foregår i Brussel, bekymrer meg.

På bakgrunn av disse signalene kan vi ikke sitte stille og se på at våre gode forbrukerrettigheter utfordres, slik EU-kommisjonens forslag antyder.

Kommisjonens opprinnelige forslag om et ens forbrukerregelverk i EU, såkalt totalharmonisering, vil bl.a. redusere klagefristen fra fem til to år, og muligheten til å slå ned på urimelige avtalevilkår vil bli sterkt begrenset. Totalharmonisering innebærer at direktivene fra EU blir ufravikelige. Hittil har forbrukerregler vært gitt som minimumsdirektiver, noe som betyr at det er en minimumsstandard som alle må respektere, men at statene står fritt til å innføre sterkere vern ved behov.

Den foreslåtte harmoniseringen ville ha svekket både

nåværende og framtidig forbrukerbeskyttelse, ved at det settes tak på forbrukerlovgivningen. Samtidig fratras nasjonale myndigheter muligheten til å tilpasse lovgivningen i takt med markedsendringer og nye produkter.

Nå er jeg gjort kjent med at kommisjonens forslag er noe modifisert, men fremdeles vil også de nye føringene utfordre oss på flere områder.

Jeg vet at det både er gjort og gjøres en god jobb for å fremme norske synspunkter på forbrukerrettighetsdirektivet. Det er betryggende at våre synspunkter er godt forankret hos de andre EFTA/EØS-landene.

I tillegg styrker det EFTA/EØS-landenes synspunkter at våre forbrukermyndigheter og de andre europeiske forbrukermyndighetene har sammenfallende synspunkter i denne saken. Jeg imøteser statsrådets innlegg med tanke på hvordan det offisielle Norge arbeider for å sikre våre rettigheter.

Statsråd Tora Aasland [13:09:28]: Interpellanten tar opp viktige spørsmål, og jeg er glad for at forbrukerpolitikken settes på dagsordenen i Stortinget. Dette er spørsmål som angår både våre hjemlige forbrukerrettigheter og hvordan Norge som EØS-land kan påvirke regelverksprosessen i EU. Jeg kan forsikre om at regjeringen er svært opptatt av begge deler, og jeg redegjør gjerne for vårt aktive arbeid med denne saken.

Direktivforslaget som interpellanten viser til, ble fremmet av EU-kommisjonen høsten 2008. Som representanten påpeker, er dette et forslag som vil kunne få omfattende konsekvenser for europeisk rett, og gjennom EØS-avtalen også for norsk lovgivning og rettstilstanden for norske forbrukere og næringsdrivende.

Grunnen er dels at direktivforslaget reviderer og erstatter ikke mindre enn fire gjeldende direktiver, dels er grunnen til de omfattende konsekvensene at kommisjonens forslag er basert på totalharmonisering, hvor vi ikke kan ha avvikende regler. De gjeldende direktivene er bygd på minimumsprinsippet, som gir landene mulighet til å gå lenger i forbrukerbeskyttelse. Totalharmonisering hindrer derfor i større grad landenes mulighet til å bestemme over eget lovverk. Direktivforslaget omfatter regelverk innenfor ulike deler av kontraktsretten og berører regelverk under Justisdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Oppfølgingen av direktivforslaget skjer derfor i samarbeid mellom disse to departementene.

Det norske synet på kommisjonens opprinnelige forslag kan oppsummeres på følgende måte:

Slik dette forslaget er utformet, innebærer det en svekkelse av forbrukervernet i Norge på enkelte områder. Utgangspunktet for regjeringen har vært at norske forbrukerrettigheter ikke skal svekkes, samlet sett. Et sentralt element er at Norge foretrekker minimumsharmonisering, slik at vi kan stille strengere krav enn etter direktivforslaget. Vi er i utgangspunktet skeptisk til totalharmonisering – jeg aner den holdningen også hos interpellanten – men vi ser at det kan være mindre grunn til skepsis på noen områder. For eksempel kan det være hensiktsmessig med like regler innen EØS-området når det gjelder angre-

fristens lengde, som i Norge er på 14 dager. Det ble derfor i den norske holdningen lagt til grunn at spørsmålet om harmonisering til en viss grad må avgjøres fra sak til sak.

Regjeringen anså det som viktig å videreføre norske regler som anses særlig viktige for forbrukerbeskyttelsen. Det gjelder bl.a. krav om en reklamasjonsfrist på fem år for varer som er ment å vare vesentlig lenger enn to år, som vi har i Norge i dag. Dette kan f.eks. være aktuelt for varer som vaskemaskiner og tv-apparater. Kommisjonens forslag har derimot en absolutt reklamasjonsfrist på to år for å påberope seg mangler ved en vare.

Det har også vært viktig å kunne opprettholde forbrukerens rett til på visse vilkår å velge mellom retting og omlevering ved mangler og i visse tilfeller rett til erstatningsgjenstand i ventetiden ved reparasjon eller omlevering.

Norge har også en nyere bestemmelse om krav til *skriftlig bekreftelse* fra forbrukerens side for at avtaler inngått ved uanmodet telefonsalg skal anses gyldig. Bestemmelsen har vært svært effektiv i Norge, og det er viktig at denne kan opprettholdes. Forbrukerombudet, som fører tilsyn med markedsføringsloven, viser til at antallet klager har gått betydelig ned som følge av nettopp denne bestemmelsen.

Så til interpellantens spørsmål om hva som er gjort fra norsk side for å sikre forbrukerinteressene i denne saken. Jeg kan forsikre om at det har vært et stort engasjement fra norsk side. Vi har også merket oss et positivt engasjement fra Stortingets side. Både forbrukermyndigheten og regjeringen har lagt ned mye arbeid og gjort en stor innsats for å påvirke prosessen i EU.

Kommisjonens forslag ble først sendt på bred høring i Norge etter at det ble lagt fram i oktober 2008. For å gjøre næringslivet og andre interesseparter bedre kjent med forslaget ble en representant for kommisjonen invitert til et åpent høringsmøte i Oslo i januar 2009. Møtet ga nyttige innspill og avklaringer til regelverksprosessen.

I etterkant av høringsrunden ble norske posisjoner behandlet i regjeringen.

Det er utarbeidet felles uttalelser fra EØS/EFTA-landene i to omganger: først til direktivutkastet fra mars 2009 og deretter til EU-parlamentets behandling nå sist høst. I forkant av disse uttalelsene har det vært avholdt høringer i Norge. EØS/EFTA-uttalelsene har vært aktivt fulgt opp.

På møter i EFTAs arbeidsgruppe for forbrukersaker har representanter for kommisjonen, EU-parlamentet og de vekslende formannskapene vært invitert for å presentere og diskutere utviklingen av direktivet.

Det er også ved flere anledninger gitt egne norske innspill om viktige bestemmelser i direktivet til medlemmer av Europaparlamentet og andre aktører og institusjoner.

På politisk nivå har både barne-, likestillings- og inkluderingsministeren og justisministeren samt statssekretærer i de to departementene hatt møter med statsråder og statssekretærer i Spania og Sverige under disse landenes formannskap, med EU-parlamentarikere og med kabinettet til EUs justiskommisær.

I tillegg ble det tidlig etablert en kontaktgruppe mellom

berørte departementer i de nordiske landene for å vurdere konsekvenser av direktivet.

Ikke minst har departementene hatt stor nytte av EU-delegasjonen i Brussel, som har hatt bred kontakt og møter med utvalgte delegasjoner fra EU-landene, særlig formannskapslandene.

I Norge har vi også hatt informasjonsmøter med bl.a. forbrukerinstitusjonene og Utenriksdepartementet og tilsvarende møter med NHO og HSH for dialog og gjensidig informasjon om arbeidet med direktivforslaget.

Behandlingen av direktivet både i Ministerrådets arbeidsgruppe og i Europaparlamentet viste tidlig at det var betydelig motstand mot en totalharmonisering av direktivet, og at det var en stor bekymring for at forbrukerrettighetene skulle svekkes i ulike land.

I mars 2010 kunngjorde EUs justiskommisær at kommisjonen på denne bakgrunn hadde oppgitt ambisjonene om en totalharmonisering og i stedet ville gå inn for en modell med såkalt «targeted harmonization». Dette kan beskrives som en totalharmoniseringsmodell med unntak, slik at det for visse deler eller bestemmelser blir adgang til å gi bedre forbrukerbeskyttelse enn direktivet. Dette har senere preget behandlingen også i de andre EU-organene.

Saksordføreren i indremarkedskomiteen i EU-parlamentet la i juni 2010 fram et konkret, revidert forslag hvor en slik blandet harmoniseringsmodell var lagt til grunn. Det er fremmet en rekke endringsforslag som er under behandling, med sikte på avstemning i komiteen i slutten av januar i år og første lesing i plenum i parlamentet i mars.

Behandlingen i Ministerrådets arbeidsgruppe tok en ny vending mot slutten av fjoråret. Etter at det belgiske formannskapet konkluderte med at det ikke var mulig å oppnå enighet om kapitlene om kjøpsrettigheter og urimelige avtalevilkår, fikk det tilslutning til å stryke disse kapitlene i Ministerrådets vedtak av 20. desember. Det vil si at medlemsstatene går inn for bare å harmonisere enkelte regler knyttet til fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted, som f.eks. telefonsalg, internettsalg og -kjøp og gate- og messesalg. Et slikt direktiv vil være svært begrenset sammenlignet med kommisjonens opprinnelige forslag. Konsekvensene for norsk lovgivning vil være tilsvarende mindre.

Hvordan parlamentet – den andre parten i beslutningsprosessen – vil reagere på Ministerrådets vedtak, og hvilke konsekvenser det får for dets innstilling og den videre framdriften av direktivet, er vanskelig å vurdere på det nåværende tidspunkt. Men mye trekker nok i retning av at det blir et ganske annerledes direktiv, med et mindre virkeområde enn det som opprinnelig ble foreslått av EU-kommisjonen.

Den videre utviklingen vil uansett bli nøye fulgt fra norsk side.

Kåre Simensen (A) [13:17:30]: Jeg vil takke statsråden for et svært godt og ikke minst utfyllende svar på min interpellasjon. Det er betryggende å få synliggjort og få bekreftet at det arbeides godt fra flere hold med den felles målsettingen å sikre våre framtidige forbrukerrettigheter på en best mulig måte.

Det er også greit å få bekreftet de siste signalene fra Brussel som antyder at det ligger an til at våre etablerte rettigheter kanskje ikke i like stort monn som vi opprinnelig trodde, vil bli truet. Men at det vil bli endringer, er jeg overbevist om – vi må nok regne med det. Vår felles jobb er å forsøke å bidra til at det endelige resultatet i størst mulig grad ivaretar våre forbrukerrettigheter på en best mulig måte også når vi møter 2012.

Statsråden redegjorde for det gode arbeidet som både regjeringen og embetsverket har gjort og fremdeles gjør. Det er også grunn til å gi honnør til våre forbrukermyndigheter, både Forbrukerrådet og forbrukerombudet, som etter mitt syn har gjort en fremragende jobb for å påvirke sine søsterorganisasjoner i Europa. Spørsmålet og utfordringen blir: Hva med oss stortingsrepresentanter, hva kan vi gjøre? Mitt svar er: Vi kan gjøre mye – hvis vi vil!

Lisboa-traktaten har bidratt til at Europaparlamentet har fått en mer sentral rolle i forbindelse med beslutningene som skal tas i EU. Det gjør at det åpner seg nye muligheter for å møte beslutningstakere på parlamentarisk nivå. Skal man oppnå resultater, er engasjement viktig. Derfor er mine erfaringer at det er nødvendig at vi som parlamentarikere snakker med våre søsterpartier i Europaparlamentet, for å prøve å påvirke beslutningene om bl.a. det nye forbrukerdirektivet.

Arbeiderpartiet har tatt denne utfordringen på alvor. Vi har flere ganger vært i Brussel og møtt sosialdemokratiske kollegaer i parlamentet. Vi har deltatt i gruppe-møter. Vi har fått argumentert for våre synspunkter, og vi har blitt hørt. Våre kollegaer både fra de nordiske landene og fra Tyskland har sammenfallende interesser med oss for å ivareta sine lands forbrukere. Det er en styrke også for dem at vi hevder de samme synspunktene.

I Europaparlamentet er det også slik at makta rår. Der står den sosialdemokratiske siden opp mot den borgerlige siden, som også er den som står bak forslaget om det nye forbrukerdirektivet.

Det er stor politisk enighet om forbrukerpolitikken i Norge. Min oppfordring til mine kollegaer på den borgerlige siden er: Gjør hva dere kan for å påvirke deres borgerlige kollegaer i Europaparlamentet i den prosessen som gjenstår, før et endelig vedtak om et nytt forbrukerdirektiv gjøres i løpet av det neste halvåret.

Helt til slutt vil jeg oppfordre til et større engasjement fra oss parlamentarikere når framtidige EU-direktiv diskuteres. Det er for sent når vedtakene er gjort. Våre erfaringer i forbindelse med forbrukerdirektivet viser at engasjement overfor våre kollegaer i EU-parlamentet er både viktig og nyttig.

Statsråd Tora Aasland [13:20:42]: Etter å ha hørt interpellantens tilsvarende, er jeg overbevist om at vi spiller på lag, og at oppfordringen like mye går til andre politikere enn stortingsrepresentantene.

Vi har fra vår side, fra departementets side, god erfaring med å bruke både EFTA-kanalen og å ha direkte kon-

takt med EU-systemet i Brussel. Men det er veldig bra å bruke en ekstra påvirkningsmulighet gjennom politiske kontakter med de beslutningstakerne som arbeider videre med denne saken.

Det er også slik at vi fra departementets side har god kontakt med våre nordiske kolleger. I og med at de nordiske landene sannsynligvis er de som har best utviklet forbrukerbeskyttelse, vil det være en viktig styrke for prosessen videre. Her tror jeg det er viktig at vi heller går foran som et eksempel overfor andre land, at vi gir forbrukerne beskyttelse ved å ha klare regler både for klaging og angring og alt som har med kjøp å gjøre, og at vi er klar på i vår forbrukerpolitikk at forbrukeren skal ha rettigheter. Det skal fra forbrukerens side kunne stilles krav om å få vite hvordan produktene er framkommet – man skal rett og slett kunne svare på spørsmål som har med produktene og produksjonsprosessen å gjøre. Det skal være ryddighet og ordentlighet i regelverket, og det skal være en god formidling av vårt regelverk til forbrukerne. Jeg tror vi har en god sak å føre videre, sammen med andre land som er på samme linje som oss, selvfølgelig først og fremst de nordiske landene. Jeg håper også, som for tiden ansvarlig statsråd for dette området, at vi kan komme et godt skritt videre med hensyn til å få fram noe annet enn det som var det opprinnelige forslaget fra kommisjonen, totalharmoniseringen, som nok vil satt det norske forbrukervernet langt tilbake. Jeg er veldig taknemlig for at jeg åpenbart har Stortinget med meg i det arbeidet.

Signvald Oppebøen Hansen (A) [13:23:08]: Det er ei særs viktig sak som representanten Simensen tek opp i denne interpellasjonen.

Som interpellanten viste til, ønskjer EU å innføre felles forbrukarrettar for dei 27 medlemslanda og dei tre EØS-landa.

EU har etter kvart vedteke mange direktiv som inneheld forbrukarvern. Eg kan nemne pakkereisedirektivet, fjernsalsdirektivet og fleire andre. Mange av desse direktiva kom med reglar som me allereie hadde hatt lenge i Noreg. Dette er såkalla minimumsdirektiv. Det inneber at ein påla medlemslanda å innføre eit visst minimum av forbrukarvern, men ein tillét landa å ha betre reglar enn det direktivet la opp til.

Noreg har i dag eit regelverk som gjev eit godt forbrukarvern. Eg vil gå så langt som å seie at me er gode på forbrukarvern. Dette ønskjer me å fortsetje med. Derfor har det vore viktig for Arbeidarpartiet å sikre at me beheld dagens forbrukarvern – eller aller helst forsterkar interessene til forbrukarane.

Eg er glad for at regjeringa og statsråden er klar på motstanden mot totalharmonisering på enkelte område i direktivet. Eit totalharmonisert direktiv ville mest sannsynleg innebere at EØS-landa i si nasjonale lovgjeving ikkje kan innføre eller halde ved lag reglar som avvik frå dei som er gjevne i direktivforslaget. Det er tilfredsstillande at regjeringa jobbar aktivt med å påverke direktivforslaget, slik at Noreg kan fortsetje å halde oppe eit høgt nivå på forbrukarvern. Eg vil nytte dette høvet til å gje ros til regjeringa

for det arbeidet som er gjort overfor Ministerrådet og EU-kommisjonen. Lat meg òg ta med forbrukarmyndigheitene i denne rosen.

Eg vil òg, i likskap med interpellanten, minne om at fleire norske parlamentarikarar har jobba aktivt mot Europaparlamentet og indremarknadskomiteen i denne saka.

Dette er på mange måtar ei unik sak. Eg kan ikkje hugse at norske stortingspolitikarar har vore så aktive i sitt arbeid knytt til eit EU-direktiv som i denne saka. I all hovudsak har EU-direktiv vore gjenstand for politisk behandling først etter at EU har lagt fram sitt direktiv. I denne saka har me derimot vore aktive på parlamentarisk nivå før EU har konkludert, og har dermed vore med på å påverke prosessen for å ta vare på norske interesser. Denne måten å arbeide på har vore viktig i denne saka, og vil vere viktig i framtidige saker. Europaparlamentet har etter ratifiseringa av Lisboa-traktaten i november 2009 fått meir makt og innflytelse. Dette opnar for at òg me som stortingspolitikarar vil kunne påverke framtidige direktiv før dei blir vedtekne, i større grad enn tidlegare gjennom drøftingar og samarbeid med våre kollegaer i Europaparlamentet.

I denne saka har både statsråden, regjeringa, forbrukarmyndigheitene og stortingspolitikarane jobba for norske interesser i ulike fora. Det er bra, og det viser at det nyttar å påverke den politiske retninga i EU berre ein er tidleg nok ute.

No er me kjende med at Ministerrådet ganske nyleg har gjort eit vedtak som inneber at konsekvensane for norsk lovgjeving kanskje ikkje blir så store som det såg ut til etter kommisjonen sitt opphavlege forslag. Det er bra. Det som gjenstår no, er behandlinga i komiteen og i parlamentet, som truleg vil skje i løpet av ganske kort tid. Men det ein allereie kan konkludere med, er at det vil bli eit heilt anna direktiv enn det som det opphavleg blei gjort framlegg om.

Eg er glad for at statsråden no har gjenteke at Noregs posisjon framleis er at norske forbrukarrettar ikkje skal svekkjast, samla sett.

Solveig Horne (FrP) [13:27:39]: Også jeg har lyst til å takke interpellanten for å ta opp det viktige temaet som han har tatt opp i denne interpellasjonen.

Jeg er, i likhet med interpellanten, bekymret for utfallet av denne saken. Jeg vil nesten beklage at vi ikke har hatt denne debatten før, for ofte er det slik at når vi har direktiver og andre EØS- og EU-saker oppe til behandling, er det veldig mange ganger at sakene går igjennom i Stortinget uten at det er blitt noe særlig debatt om dem.

Det er vel slik at det kanskje er datalagringsdirektivet og debatten om det som har fått et veldig stort fokus i media, og så har kanskje dette kommet litt i skyggen. Det er ikke bra, og det er derfor gledelig at vi kan ha denne debatten her i dag, selv om det ikke er så mange som er med i debatten.

Så er det slik at i Norge har vi veldig gode forbrukerrettigheter. Det er bra, og slik skal det være. Jeg er også veldig

glad for at det ikke er noen politisk uenighet i Stortinget om at det er viktig å ha på plass gode forbrukerrettigheter.

Når det gjelder dette direktivet, ser det ut til at det faktisk skal behandles i slutten av måneden, og at det da kommer opp et forslag om en totalharmonisering.

Så viser det seg at det på noen områder, spesielt når det gjelder netthandel, er krav om en totalharmonisering, mens det på andre områder åpnes for at det kan gis nasjonale regler, og at enkelte land kan få lov til å regulere klagefristene på flere områder.

Det som det blir viktig å se på her, er hvilke konsekvenser dette vil få for Norge. Jeg er ikke i tvil om at regjeringen og kanskje de partiene som representerer Norge og har et samarbeid med andre parlamentarikere, har gjort jobben sin fra Norges side med å ta våre synspunkter inn til EU.

Men jeg er likevel bekymret og også redd for utfallet av dette og håper at kanskje statsråden i sin oppsummering kan si litt om hva konsekvensene blir for Norge hvis det i verste fall blir en totalharmonisering, hvilke tiltak den norske regjeringen da har tenkt å sette inn, og hvilke konsekvenser dette kommer til å få for den norske forbrukeren.

Spørsmålet er om vi skal begynne å stille krav til dette direktivet, om det er for sent, og om vi kan reservere oss på noen områder. Men likevel ser det ut som om det i slutten av måneden blir vedtatt en totalharmonisering, og jeg er redd for at dette går ut over den norske forbrukeren. Vi må da se på hvilke konsekvenser dette får, og på hva regjeringen vil gjøre. I alle fall må man komme tilbake til Stortinget med en redegjørelse så fort som mulig om konsekvensene av direktivet som kanskje blir vedtatt i EU i løpet av kort tid.

Christina Nilsson Ramsøy (Sp) [13:31:09]: Norge anser seg for å være en av de beste i klassen på forbrukervern. Det er vel nettopp derfor at forbrukerrettighetsdirektivet har skapt debatt, og at direktivet har skapt en usikkerhet rundt framtiden for norske forbrukeres rettigheter. Utgangspunktet for direktivet var en totalharmonisering av forbrukerrettigheter i EU- og i EØS-området der ingen land skulle ha mulighet til å gå lenger for å beskytte sine forbrukere enn det som det var lagt opp til i direktivet.

For norske forbrukere handlet det spesielt om fem års reklamasjonsrett for varer som kjøleskap, TV og vaskemaskiner, om at avtaler inngått ved telefonsalg bare skulle være gyldig hvis forbrukeren har gitt et skriftlig samtykke, og om mulighet til å bevare det høye nivået av beskyttelse mot urimelige avtalevilkår. Dette er viktige rettigheter som er bygd opp over tid, og som det er viktig at vi kjemper for å beholde.

Det er betryggende å se at det har vært et stort engasjement fra norsk side i denne saken, både fra regjeringen og ikke minst også fra forbrukermyndighetene. Arbeidet ser også ut til kanskje å ha båret frukter. Direktivet kan bli endret på flere punkter som vil være til forbrukernes fordel.

En av endringene som er kommet underveis, er at kom-

misjonen har gått fra et mål om totalharmonisering til at man kanskje vil vurdere å gå inn for at det på enkelte områder skal være mulig å gå lenger enn det direktivet har lagt opp til i utgangspunktet. Det er bra at statsråden melder at de vil følge denne utviklingen videre, og at norske myndigheter følger opp saken om det skulle skje nye ting.

Denne saken er et godt eksempel på at regjeringen og norske myndigheter ivaretar viktige nasjonale interesser for oss som forbrukere, men også som borgere, overfor et EU som altfor ensidig baserer seg på fri konkurranse og markedslogikk.

Irene Johansen (A) [13:33:33]: Forbrukerrettigheter er viktig for Norge og norske forbrukere. Det har lenge vært politisk fokus på å sikre disse på en best mulig måte. Derfor er det en viktig sak som interpellanten tar opp i dag.

Et grunnleggende hensyn i norsk forbrukerrett er at forbrukeren skal ha forbedrede rettigheter i et avtaleforhold, siden han betraktes som den svake part i møte med profesjonelle og kommersielle aktører. Forbrukerrettighetene er derfor i utgangspunktet ufravikelige og går på tvers av avtalefriheten i norsk rett. Formålet er å gi forbrukerne en særlig beskyttelse ved at det ikke kan inngås avtaler som stiller forbrukeren dårligere enn hva som følger av lovgivningen. Slike regler er helt avgjørende. Den internasjonale finanskrisen har bekreftet at markedet ikke kan styre seg selv. Det er nødvendig med politisk styring gjennom reguleringer som kan forebygge krise, og som kan sikre tillit, demokratisk innsyn og forbrukerinteresser. I dag skjer det i tillegg mer og mer handel over landegrensene. Det er derfor i seg selv positivt at EU lager regler som sikrer forbrukerrettigheter i større grad, både i flere land og i flere transaksjoner mellom land.

Forslaget til forbrukerrettighetsdirektiv er tenkt å erstatte fire gjeldende forbrukerverndirektiver, som alle er gjennomført i norsk rett. Disse er minimumsharmonisert slik at medlemslandene kan gi regler som i større grad beskytter forbrukerne. Det nye forslaget innebærer en totalharmonisering, dvs. at det ikke kan gis nasjonale avvikende regler. Kommisjonens begrunnelse for forslaget er at ulik lovgivning i landene skaper barrierer for det indre marked, og at dette er til ulempe for forbrukere og næringsliv.

Hovedformålet med forbrukerrettighetsdirektivet er altså å legge til rette for økt handel over landegrensene og et mer velfungerende indre marked i Europa gjennom å øke forbrukernes tillit, et indre marked som Norge er en del av. Dette formålet skal oppnås gjennom mindre fragmentering, strammere lovgivning og gjennom å gi forbrukerne et høyt felles beskyttelsesnivå og informasjon om sine rettigheter og utøvelsen av dem.

Alt dette er bra, men Norge og en del medlemsland har etter dagens ordning valgt å gi sine forbrukere et bedre vern enn hva som følger av dagens minimumsdirektiver. EU-kommisjonens forslag til et nytt, totalharmoniserende forbrukerdirektiv fastsatte at dagens minimumskrav skal være den ufravikelige normen. Det ville bety at et direktiv som var ment å styrke forbrukernes rettigheter, i reali-

teten ville gjort det motsatte, nemlig å svekke rettighetene til norske forbrukere.

Dersom det nye maksimumsdirektivet blir vedtatt, vil det f.eks. medføre at norsk lovgiver ikke har adgang til å gi en utvidet reklamasjonsfrist utover den nye normen. Dette betyr at den absolutte reklamasjonsfrist fastsettes til to år for alle produkttyper, uavhengig av forventet varighet. Dette vil være en omfattende regelendring som kan få store konsekvenser for norske forbrukerrettigheter. Det er ikke en ønskelig situasjon. Derfor er regjeringens arbeid med å påvirke slik at direktivet skal gi mulighet for å videreføre norske regler, grunnleggende viktig.

Det er imidlertid ikke bare i Norge at dette er kontroversielt. Direktivforslaget om totalharmonisering har møtt sterk motstand fra store deler av Europa. Bakgrunnen er at direktivet svekker viktige forbrukerrettigheter for mange land. Denne motstanden har nå tydeligvis gitt resultater.

Det er gledelige nyheter fra statsråden, som i sitt svar nå signaliserer at medlemsstatene kan se ut til å gå inn for kun å harmonisere enkelte regler istedenfor en totalharmonisering, som til nå har ligget på bordet.

Et justert direktiv i tråd med det som statsråden signaliserer, vil være svært begrenset sammenlignet med kommisjonens opprinnelige forslag. Det vil ha et betraktelig mindre virkeområde, og konsekvensene for norsk lovgivning vil være tilsvarende mindre.

Enten man velger en slik løsning eller en løsning med en minimumsharmonisering, er det avgjørende at vi får en løsning som forener det beste fra begge verdener, at man både øker nivået på og sikrer forbrukerrettighetene i Europa samlet sett, samtidig som man ikke undergraver de allerede opparbeidede rettighetene man har i enkelte land, som f.eks. Norge.

Jeg har tiltro til at regjeringen her fortsetter sin innsats for og forsvar av norske synspunkter, og håper man i denne saken til slutt vil få gjennomslag. Norge har også hevdet norske synspunkter gjennom EFTA/EØS-samarbeidet sammen med Island og Liechtenstein, og saken har også vært tatt opp i EFTA/EØS-parlamentarikerkomiteen, bl.a. av interpellanten.

Jeg vil også framheve interpellanten og Arbeiderpartiets representanter i komiteen for det påvirkningsarbeidet som de har gjort i møte med våre kolleger i komiteen i EU-parlamentet. Nå får jo Stortinget kontor i Brussel, som også kan bistå oss med påvirkning i saker.

Dette er enda et eksempel på en debatt vi som norske parlamentarikere burde ha fått ta del i som en del av det europeiske fellesskapet – som aktivt medlem. Inntil det er en realitet, er det godt at regjeringen har satt fullt trykk i saken.

Kåre Simensen (A) [13:38:44]: Først vil jeg takke alle som har deltatt i debatten. Debatten er etter min intensjon med interpellasjonen litt todelt. Det første er de utfordringene som ligger i det nye forbrukerdirektivet, og det andre er hvordan vi som parlamentarikere kan være med på å påvirke prosesser som pågår i Europa.

Jeg føler at jeg har fått bekreftet begge deler, at forbrukerpolitikken er et politikkområde som det er tverrpolitisk enighet om her i Stortinget. Samtidig har jeg fått bekreftet at det er viktig at vi som stortingspolitikere deltar på de politiske arenaene der vi kan ha en påvirkningskraft. Det tror jeg er viktig. Og klarer denne debatten å være en start på en slik prosess som forteller både oss og andre at det nytter å påvirke, at det nytter å gjøre en jobb, og at det nytter å ha et engasjement, føler jeg at denne debatten har vært god og kanskje også kan være et startskudd på at vi har påvirkningsmulighet i EU, selv om vi står litt på gangen. Men vi treffer beslutningstakere hvis vi ønsker å gjøre det, så på den måten er jeg veldig takknemlig for de synspunktene som har kommet fram i debatten her. Vi ser at vi kan være med og påvirke, og ikke minst at vi står sammen om å beskytte våre forbrukerrettigheter som er opparbeidet gjennom politisk deltakelse.

Nok en gang: Tusen takk for deltakelsen og engasjementet.

Statsråd Tora Aasland [13:40:41]: Jeg takker også for debatten og tar den som et bevis og en dokumentasjon på at det faktisk har vært mulig å påvirke en prosess, selv før EU-systemet selv har tatt sine beslutninger. For det har, som jeg redegjorde for i hovedinnlegget mitt, skjedd ganske mange endringer allerede nå før Ministerrådet skal fatte et vedtak i slutten av januar. Jeg vet at det foreligger en rekke endringsforslag, så før vi har saken også gjennom EU-parlamentet, ser det ut til at det blir en helt annen type sak som kommer ut, enn den som kommisjonen opprinnelig foreslo. Det blir iallfall ikke totalharmonisering på den måten som man i utgangspunktet hadde foreslått, og jeg er selvfølgelig veldig glad for at dette er brutt ned, og at man nå har satt søkelyset på forbrukervern og på forbrukernes rettigheter i denne saken.

Det er jo mange årsaker til at et marked ikke fungerer. I dette indre markedet, som Norge også gjennom EØS-avtalen og som EFTA-nasjon er en del av, kan det handle både om språk, det kan handle om kulturforskjeller, det kan være manglende rådgivning, det kan være kostnader ved levering, avstander og manglende kjennskap til system og regelverk i de ulike opphavsländer. At det er manglende etterspørsel fra forbrukerne, kan også være en årsak til at det i liten grad tilbys varer over landegrensene. Det som sannsynligvis står opp mot hverandre her, er jo en eventuell positiv effekt av å ha et felles regelverk når det gjelder forbrukervernet og forbrukernes rettigheter, mot dette med å ha et godt fungerende indre marked. Jeg vil ikke la det være noen tvil om at regjeringen mener at en eventuell positiv effekt av et felles regelverk ikke vil være stor nok til å oppveie de ulempene som redusert forbrukervern vil medføre for forbrukeren.

Det vil være vår viktige oppgave framover nå, sammen med stortingspolitikere via sine politiske kanaler, å påvirke prosessen også videre og sørge for at det blir minst mulig igjen av det som var det negative ved det opprinnelige forslaget, slik at vi fortsatt står sterkt her i landet på

vårt forbrukervern og på det klare syn at forbrukerne har krav på å få vite og krav på informasjon – at forbrukerne har klare rettigheter.

Presidenten: Sak nr. 4 er dermed ferdigbehandlet.

S a k n r. 5 [13:43:20]

Referat

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.
Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 13.44.
